

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2014

MICHAELA KREUZOVÁ

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV TRANSLATOLOGIE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michaela Kreuzová

Komentovaný překlad: Kul'turnost', gigiena i gender: sovetizacija "materinstva" v Rossii v 1920–1930-je gody (Julija Gradszkova, Moskva 2007, s. 242–258)

Annotated Translation: Culturnost', Hygiene and Gender: Sovetization of "Motherhood" in Russia in the 1920s–1930s (Iouliia Gradszkova, Moscow 2007, p. 242–258)

Poděkování

Chtěla bych poděkovat vedoucímu bakalářské práce PhDr. Mgr. Stanislavu Rubášovi, Ph. D. za vedení práce a cenné rady.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V..... dne..... podpis.....

Anotace

Bakalářská práce je rozdělená do dvou částí. První část je překlad článku *Kul'turnost', gigiena i gender: sovetizacija "materinstva" v Rossii v 1920–1930-je gody* od autorky Julie Gradskovové.

Druhá část zahrnuje odborný komentář k překladu, který je rozdělen do dalších pěti oddílů: analýza výchozího textu, koncepce překladu, metoda překladu, překladatelské problémy a typologie překladatelských posunů.

Klíčová slova: překlad, překladatelská analýza, koncepce překladu, metoda překladu, překladatelské problémy, překladatelské posuny

Abstract

The bachelor thesis has two parts. The first part is a translation of the essay *Culturnost', Hygiene and Gender: Sovetization of "Motherhood" in Russia in the 1920s–1930s* by Ioulia Gradskova.

The second part is an expert commentary on the translation, which has five parts: analysis of the source text, approach to translation, method of translation, problems of translation and typology of translation shifts.

Key words: translation, translation analysis, translation methods, translation problems, translation shifts

Obsah

1 Úvod.....	7
2 Překlad.....	8
3 Komentář.....	25
3.1 Překladačská analýza.....	25
3.1.1 Vnětextové faktory.....	25
3.1.1.1 Text a jeho původ.....	25
3.1.1.2 Autor.....	26
3.1.1.3 Adresát.....	26
3.1.1.4 Funkce textu.....	27
3.1.1.5 Médium.....	28
3.1.1.6 Aspekt času a prostředí.....	28
3.1.2 Vnitrotextové faktory.....	29
3.1.2.1 Téma.....	29
3.1.2.2 Presupozice.....	29
3.1.2.3 Název.....	29
3.1.2.4 Výstavba textu.....	30
3.1.2.5 Nonverbální prostředky.....	32
3.1.2.6 Lexikum.....	32
3.1.2.7 Syntax.....	34
3.1.2.8 Styl.....	36
3.2 Překladačská koncepce.....	37
3.3 Metoda překladač.....	38
3.4 Strategie řešení překladačských problémů.....	38
3.4.1 Rovina lexikální.....	38
3.4.2 Rovina syntaktická.....	40
3.4.3 Rovina stylistická.....	42
3.4.4 Rovina pragmatická.....	43
3.5 Typologie překladačských posunů.....	43
3.5.1 Posuny na rovině lexikální.....	43
3.5.2 Posuny na rovině syntaktické.....	47
3.5.3 Posuny na rovině stylistické.....	48

3.5.4 Posuny na rovině pragmatické	50
4 Závěr	51
5 Resumé	51
6 Bibliografie.....	52
6.1 Primární literatura	53
6.2 Sekundární literatura.....	53
6.3 Slovníky a příručky	54
6.4 Elektronické zdroje	54

1 Úvod

Výchozí text Julie Gradskovové *Kul'turnost', gigiena i gender: sovetizacija "materinstva" v Rossii v 1920–1930-je gody* jsem si vybrala na základě svého zájmu o historii, politologii a ženská práva. Podle mého názoru není toto téma v českém prostředí dostatečně zpracováno, a tak si díky překladu může prohloubit znalosti i český čtenář.

Cílem této práce je tedy ekvivalentní překlad vybraného textu a zároveň jeho odborný komentář, ve kterém se budu věnovat nejen analýze výchozího textu, ale i koncepci a metodě překladu, překladatelským problémům a jejich řešení a také typologii překladatelských posunů.

2 Překlad

Kulturnost, hygiena a gender: sovětizace „mateřství“ v Rusku v letech 1920–1930

Julie Gradskovová

Tento článek se zaměřuje na praxi péče o malé děti a rodičovskou praxi, o kterých se v publikacích psalo během prvních desetiletí po Bolševické revoluci. Tyto praxe byly v sovětském kontextu daného období v podstatě známé jako mateřská praxe. Vzhledem k tomu, že je politika sovětského státu zabývající se rodinou a mateřstvím prostudována celkem dostatečně do hloubky [Waters 1992; Goldman 1993; Ransel 2000; Isupova 2000; Černjajeva 2004], tak cílem této práce je upozornit na určité aspekty zmíněného tématu, které se ještě nepodařilo uspokojivě objasnit.

Většina vědeckých pracovníků, kteří se zabývají daným problémem, se shoduje v názoru, že bolševická politika ochrany matek a dětí byla spojena jak s utopistickými idejemi o transformaci rodiny a osobního vlastnictví, tak i s nutností přijmout opatření proti vysoké úrovni mateřské a dětské úmrtnosti, která se v Rusku vyskytovala krátce před revolucí v roce 1917.¹ Navíc, podle výkladu Alexandry Kollontajové, byl „mateřský kříž“ jednou z překážek na cestě ženské emancipace [Kollontaj 1921]. Avšak současní vědečtí pracovníci, kteří se zabývají sovětizací mateřství, mnohokrát poukazovali na časté sociální problémy, které způsobila sovětská politika týkající se rodiny a dětí. Stačí zmínit nárůst počtu bezdomovců ve 20. letech [Goldman 1993] nebo zvýšení úrovně mateřské úmrtnosti v období zákazu potratů (1936-1955). Kromě toho podle názoru Natálie Černjajevové, která zkoumala příručky věnující se péči o děti na počátku sovětského období, „ideologie a politika emancipace žen utrpěla

---

¹ Úroveň dětské úmrtnosti v Rusku na počátku 20. století byla poměrně vysoká: podle různých odhadů zemřelo 17–30 % dětí během prvního roku života. [Ransel 2003, s. 4–75]. Coby hlavní příčiny vysoké úmrtnosti se uváděly faktory jako nedostatek profesionálních porodních asistentek, chudoba, nehygienické podmínky života většiny populace, předčasný návrat matky do práce po porodu, časté porody a také zaostalá praxe péče o dítě [Ransel 2000, s. 37–38; Ščepkina 1908, s. 233–238].

největší porážku právě v té oblasti, která se týkala mateřství a mateřských povinností“ [Černjajeva 2004, s. 122].

Z toho důvodu je důležité se znovu zaměřit na texty, které schvalují a vysvětlují sovětskou politiku mateřství během prvních porevolučních desetiletí, jako jsou právní předpisy a články v časopisech zabývající se „transformací všedního života“ a radami pro rodiče. Zároveň je věnována zvláštní pozornost analýze argumentace použité ke zdůvodnění nutnosti provedení určitých změn ve stávající mateřské praxi. Mým úkolem je kromě toho analýza představ o normativnosti „ženského“ a „mužského“ na základě studia publikací pro rodiče a vychovatele.

Od „mateřského kříže“ ke „šťastné sovětské matce“

K přeměně mateřské praxe ve 20. letech docházelo v rámci uspořádání diskursů², které můžeme popsat jako sovětizaci. Toto uspořádání bylo podporováno především skrz diskurs hygieny, kulturnosti a státní péče o matky³ a zároveň se vyznačovalo vysokou mírou souběžné artikulace některých z nich. Dále se krátce zmíním o hlavních zvláštностech těchto diskursů.

Péče o matky a děti

Politiku ochrany matek a dětí, kterou masově šířila bolševická vláda, nelze samozřejmě pokládat za sovětský vynález. Naopak hodně evropských států začalo ještě na konci 19. a na počátku 20. století podnikat různé kroky v otázce snížení mateřské a dětské úmrtnosti a zvýšení porodnosti. Ve Francii například otevřeli odborná centra, do kterých mohly těhotné ženy a novopečené matky přijít pro pomoc a radu. Ve Švédsku přijali opatření pro zlepšení profesionální přípravy porodních asistentek. V Německu v roce 1878 zavedli třítydenní neplacené volno po porodu.

Co se týče požadavků na ochranu matek v Evropě, obzvláště pracovité byly aktivistky ženského hnutí, z nichž mnohé také měly vliv na utváření

---

² Pod pojmem diskurs rozumím pravidla a praxi, které vytvářejí smysluplná tvrzení. Uspořádání diskursů chápu jako vzájemnou pozici různých diskursů vůči sobě navzájem [Hall 1997, s. 44; Phillips and Jorgensen 2002, s. 71–73].

³ Diskurs péče nebo diskurs sociálního mateřství viz [Gradska 2005].

profesionální sociální práce [Gradska 2005]. Alice Salomonová v Německu například poukázala na to, že zrovna mateřství přispívá k vysoké míře chudoby mezi ženami. Právě proto byla společnost nucena přijmout zvláštní opatření na ochranu matek [Kuhlman 2003, s. 101]. Zástupkyně jedné z ženských organizací v Německu, Svazu německých ženských spolků, tvrdily, že mateřské funkce žen jsou natolik důležité pro rozvoj společnosti, že by jejich vlastní sociální role měla být výrazně přehodnocena [Sachsse 1993, s. 142].

Alexandra Kollontajová, která je jednou z budoucích autorů programu na ochranu matek a dětí v sovětském Rusku, ve svém stěžejním díle „*Obščestvo i materinstvo*“ (Společnost a mateřství), které vyšlo v roce 1916, napsala, že si Rusko v oblasti ochrany rodiny potřebuje vzít příklad z rozvinutějších kapitalistických evropských států. Kollontajová trvala na tom, že je ochrana matek a kojenců otázkou sociální politiky [Kollontaj 1916, s. 7]. Nicméně zároveň zdůraznila, že o skutečnou ochranu rodiny se dá mluvit teprve tehdy, jakmile bude buržoazní rodina zničena a nahrazena novým typem rodiny [Kollontaj 1916, s. 5–7, 17–20]. Kollontajová obhajovala nutnost zájmu společnosti o mateřské pojištění a „přenesení péče o potomstvo do rukou sociálního kolektivu“ považovala za jeden z kroků, které vedou k vysvobození ženské osobnosti [Kollontaj 1916, s. 17]. Zároveň se zájem veřejnosti o mateřství v pojetí Kollontajové nelišil od zájmu revolučního státu [Kollontaj 1916, s. 20].

Jak je známo, tak bolševická vláda po svém nástupu k moci přijala mezi prvními opatřeními i ta, která se týkala ochrany matek [Waters 1992, s. 132–133; Ransel 2000, Isupova 2000]. Jejich součástí bylo zavedení osmitýdenního placeného volna před porodem i po něm, což byla nejdelší placená dovolená tehdejší doby na světě. V roce 1918 byl také na základě těchto opatření založen zvláštní odbor na ochranu matek a kojenců („*OMM*“ neboli „*Ochrana matmlada*“), jež jako první vedla Alexandra Kollontajová. Dalším prvkem nové sociální politiky dále bylo zrušení rozdělení dětí na ty, které se narodily v manželství a které mimo něj, a také schválení práva dítěte na alimenty

v případě rozvodu rodičů. Jestliže nebylo manželství zaregistrované, mohl otcovství určit soud⁴.

Nové instituce ochrany matek a dětí byly široce představeny v novém revolučním tisku a byly prezentovány jako mimořádný výdobytek proletářské revoluce [Lebedeva 1926]. Časopis „*Delegatka*“ (Delegátka) tak například v roce 1923 přidal na seznam takových institucí jesle, poradny pro ženy, sirotčince, porodnice a domovy pro matky s dětmi, ve kterých mohla budoucí matka zůstat dva měsíce před i po porodu dítěte v hygienických podmínkách [Dulickij 1923, s. 27–28].

Z pohledu diskursu péče o matky a děti bylo právě vytvoření takových institucí veřejné péče o matky považováno za rozhodující pro komunistickou transformaci Ruska. Z toho důvodu byly tyto instituce v následujícím období rozvoje sovětské společnosti, které historici nejčastěji popisují jako období „ustupování“ nebo „druhé revoluce“, využívány jako „odůvodnění“ a ospravedlnění represivní genderové politiky [Engel 2004, s. 166]. Jedná se především o zrušení práva ženy na potrat⁵ v roce 1936 a zkrácení mateřské dovolené před a po porodu z 16–12 týdnů (112–84 dní v závislosti na typu práce) na 63 dní v roce 1938. Je zajímavé, že dokonce název zákona o zrušení potratů odpovídá diskursu „péče“: „O zákazu potratů, zvýšení materiální pomoci pro rodičky, vytvoření státní pomoci pro početné rodiny, rozšíření sítě porodnic, dětských jeslí a školek, zesílení trestního postihu za neplacení alimentů a o některých změnách v potratové legislativě.“ Jak si můžeme všimnout, slovo „pomoc“ se v názvu tohoto dokumentu vyskytuje tolikrát jako slovo „potrat“. Čísla, která jsou uvedena v textu zákona, jsou ještě působivější⁶: v roce 1936 mělo být v Sovětském svazu otevřeno 130 „mléčných jídelen“⁷, počet míst v jeslích se měl k počátku roku 1939 zdvojnásobit (ze 400 000 na 800 000 míst ve městech, kromě toho bylo třeba zajistit 500 000 míst ve stálých kolchozních

---

⁴ Četné problémy spojené s procesem určování otcovství viz N. Semaško [Semaško 1927]; důsledky zjednodušení rozvodového procesu na základě zákoníku o rodině a manželství z roku 1926 v porovnání s vyhláškou z roku 1917 viz N. Lebinová [Lebina 2006, s. 300–302].

⁵ Vývojem potratové politiky se zabývalo mnoho jak ruských, tak i dalších zahraničních historiků viz např. [Goldman 1993, s. 331–336; Hoffmann 2000; Lebina 2006, s. 30–34, 71–74], proto není cílem této mé práce zkoumání změn postoje k potratu, ale jen poukazují na přítomnost diskursu „péče“ v protipotratové legislativě.

⁶ Údaje uvádí anglický překlad ustanovení z 27. června 1936 [Schlesinge 1949, s. 269–279].

⁷ Zařízení, kam mohly matky chodit pro mléko a mléčné výrobky nezbytné pro růst a vývoj dětí – pozn. překl.

jeslích), v městských školkách bylo plánováno 2 000 000 míst⁸ a na začátku roku 1939 mělo být zajištěno 11 000 nových lůžek v městských porodnicích. Je zcela nepochybně známo, že těchto čísel nebylo nikdy dosaženo⁹. Avšak je důležité zdůraznit, že v daném případě byly tyto údaje zahrnuty přímo do textu zákona (nevyskytovaly se v rámci dlouhodobých plánů, jak tomu bylo například v 70. letech, nebo jakýchkoli pracovních dokumentů), což tedy znamená, že byly závaznou normou, která se měla splnit. Právě tato čísla měla odůvodnit zavedení zákona, který vezme život několika desítkám tisíc žen [Žiromskaja 2001, s. 30–31].

Hygiena

Na počátku 20. století dospěli vědci k závěru, že blahobyt společnosti z velké části závisí na úrovni zdraví jejích členů [Engelstein 1996, s. 206–207; Folguera 1987, s. 137–139]. Zvláště důležité byly znalosti o vztahu životního stylu a zdraví člověka, ale také o hygieně a roli dědičnosti, tedy eugeniky [Kiaer 2006; Bernstein 1998]. Součástí hygieny nebyla jen teorie o udržování čistoty v běžném životě, ale i sociální hygiena, v rámci které byly vypracovány metody léčby nemocí, jejichž šíření bylo podmíněno sociálními příčinami, například chudobou (mezi takové nemoci řadíme TBC a syfilis). Eugenika zase studovala vztahy mezi zdravím rodičů a dětí a byla využita k vypracování opatření na ochranu zdraví budoucích rodičů¹⁰. Podobné názory například ovlivnily publikace známé lékařky a advokátky pro ženská práva, Marie Pokrovské [Pokrovskaja 1914, s. 386–389], která požadovala omezení počtu porodů a sociální pomoci matkám s malými dětmi.

Hygienický diskurs v Evropě potvrzoval nutnost modernizace lékařské praxe, tj. vytvoření preventivní medicíny, která by se ve větší míře spíše než o samotnou léčbu zajímala o potlačení a kontrolu (*surveillance*) rozvoje onemocnění [Armstrong 1995, s. 394–404]. Zvláště důležité také bylo

---

⁸ Poměrně málo, když vezmeme v úvahu velikost území a počet obyvatel SSSR v té době.

⁹ Na základě utajené statistiky z roku 1943 chodilo v roce 1939 do školek ve městech i na vesnicích 1 039 100 dětí [Sovetskaja... 2003, s. 272]. Podle údajů z roku 1967 bylo v SSSR ve čtyřicátém roce 14 700 lůžek v porodnicích ve městech i na vesnicích; tento počet zahrnuje lůžka, která existovala do roku 1936 [SSSR... 1968, s. 148].

¹⁰ Eugenika jako teorie ospravedlňující rasistickou politiku nacismu obecně a zejména holocaust byla v Německu rozvíjena ve 30. letech, tedy v době, kdy v Sovětském svazu byli přívrženci eugeniky a genetiky pronásledováni.

dosáhnout příznivých podmínek pro zdraví, které v rámci mateřství představovaly péči o zdraví matky a dohled nad úspěšným průběhem těhotenství, aby jí bylo možné zaručit co nejpříznivější porod. Hygienický diskurs také vyžadoval lékařskou péči pro rodičku a kontrolu zdraví novorozence. Eugenika se zase plánovala zaměřit na zdraví nastávajících manželů. Ohledně porodů žádala omezit ty rodiče, kteří byli nakaženi pohlavně přenosnými chorobami, až do jejich vyléčení. Také chtěla zavést několikaleté přestávky mezi porody kvůli tomu, aby se organizmus matky mohl dát zcela do pořádku.

Hygienické zásady se po revoluci, která se odehrála v roce 1917, staly součástí státní politiky v oboru medicíny, včetně toho, co se týkalo ochrany matek a kojenců. Například v článku z roku 1926, který doktor Alexandr Rachmanov uveřejnil v časopise „*Ochrana materinstva i mladenčestva*“ (Ochrana matek a kojenců), se můžeme dočíst o tom, že rození dětí představuje komplexní problém, a vyžaduje tak zvláštní státní politiku. Jako příklad Rachmanov uvádí zkušenost v oblasti kontroly zdraví těhotných žen ve Francii (poradny pro těhotné) a lékařské návštěvy před porodem, které byly obvyklé v Rusku mezi městskými vzdělanými skupinami obyvatel v předrevoluční době. V prvním i druhém případě nebyla lékařská návštěva vnímána jako čistě otázka zdravotní kontroly, ale předpokládalo se, že by lékař měl hrát roli přítele a rádce schopného nejen vysvětlit fyziologii sexuálního života, těhotenství a porodu, ale také poskytnout nezbytné rady ohledně hygieny a péče o dítě. [Rachmanov 1926, s. 2]. Druhý článek stejného autora nasvědčuje tomu, že v polovině 20. let byly ženské poradny pokládány za instituce, kde ženy mohly získat rady ohledně způsobů antikoncepce.

Rachmanov se ve svém článku konkrétně zmiňuje o prezervativech, poševních pesarech, ale také o různých krémech [Rachmanov 1926, s. 3–7]. Medikalizace mateřství zřejmě předpokládala šíření eugenických představ, například včetně publikací věnovaných možnosti zavedení zvláštních zdravotních osvědčení pro nastávající manžele a užití sterilizace za účelem omezení počtu dětí v rodině [Ivanova-Mikulina 1927, s. 8].

Kampaň za „hygienické mateřství“ měla až do poloviny 30. let zároveň spíše propagandistický charakter, protože se její realizace omezovala hlavně

na Moskvu, Leningrad a několik dalších velkých regionálních center. Oficiální statistika dokonce ukazuje, že do poloviny 30. let probíhalo zřizování poraden a porodnic velmi pomalu [Novikova 1981].

Kulturnost

Nedostatečná hygiena šla ruku v ruce s nedostatkem kultury a byla ve středu zájmu zemských lékařů ještě na začátku 20. století. Bolševikové si „kulturnost“ představovali jako jeden z klíčových pojmů modernizace, od výroby až po každodenní život [Fitzpatric 1999, s. 79–83]. Sovětská kulturnost podle Světlany Boymové znamenala „promítnutí ideologie do všech úrovní běžného života“ [Boym 1994, s. 105].

Pokud jde o mateřství, zaostalost a stagnace všedního života připadaly bolševikům jako závažné příčiny jak nízkého zapojení žen do veřejné výroby, tak i vysoké míry mateřské a dětské úmrtnosti. Dalo se tedy předpokládat, že by se ženy během zvyšování úrovně společné kultury, kdy navštěvovaly přednášky, účastnily se kurzů proti negramotnosti, aktivit klubů a delegátských shromáždění ženského hnutí, měly seznámit s novým sovětským myšlením. Jedním z důsledků této skutečnosti měla být změna praxe péče o děti.

Ve stejnou dobu se „nová“ praxe a interpretace mateřství, jak už jsme viděli výše v ukázce článku doktora Rachmanova, často zaměřovaly na příklady praxe kapitalistických, západních zemí nebo zajištěných městských vrstev předrevolučního Ruska. Je zajímavé poznamenat, že americká vědecká pracovnice Choi Chatterjee dokonce došla k závěru, že ony „moderní“ (*modern*) představy o výchově dětí, které se sovětská propaganda snažila u žen vypěstovat, mohou být popsány termínem „buržoazní“ [Chatterjee 2001, s. 59]. Na obrázku z publikace „*Kniga materi*“ (Kniha pro matku) není kojící žena zobrazena jako na přebalu knihy v souladu s pravidly o zobrazování dělnic nebo rolnic, ale spíše jako představitelka prosperující městské třídy (viz obr. 1) [Kniga materi 1926, s. 25].

Obr. 1. Na obrázku z publikace „*Kniga materi*“ je kojící žena zobrazena jako představitelka prosperující měšťské třídy („Málokdy je žena krásnější, než když má u sebe kojence, svojí nejlepší ozdobu.“ [Kniga materi 1926, s. 25])

Obzvláště kriticky bolševici hodnotili „zaostalou mateřskou praxi“ rozšířenou v národnostních krajích. V knize „*Baškirka*“, kterou vydalo poměrně velkým nákladem čítajícím 7 000 kusů nakladatelství *Ochrana materinstva i mladenčestva* pro ty, kteří měli šířit „kulturu“ mezi baškirskými obyvateli, bylo uvedeno, že veškerý každodenní život Baškirů je velmi zaostalý.¹¹ Kupříkladu se v ní tvrdilo, že „se na ženu dívají skoro jako na pracovní nástroj, kdy bylo její povinností dát manželovi a hlavě rodiny potomka, pokud možno mužského pohlaví. A proto zvyk, který ji ponižuje jako člověka, ji ochraňuje coby rodičku. Jakmile ale dítě vyrostne, ztrácí na něj matka právo, zejména pokud je to chlapec“ [Stina 1928, s. 20].

Centrum (sovětská vláda) tudíž muselo vnést civilizaci a kulturu do bývalých kolonií. Podobné strategie zavedení pokrokové kultury u zaostalých národů používaly západní státy i carské Rusko. Opět je možné předpokládat, že se sovětská politika kulturnosti podílela na kulturním kolonialismu (o kulturním kolonialismu viz [de los Reyes P., Molina I., Mulinari D. 2003, s. 16–21]).

¹¹ Nicméně podle výpočtů Ransela byla dětská úmrtnost mezi ruskými muslimy nižší než u slovanského obyvatelstva [Ransel 2003, s. 74–77].

Krátké shrnutí porevolučních diskursů mateřství ukazuje, že se sovětzace mateřské praxe vyvíjela v oblasti složité interakce několika diskursů. Níže podrobněji zkoumám vzájemné působení těchto myšlenek na představy o měnících se funkcích pracovníků ve zdravotnictví i samotných matek. Zastavím se také u tématu dětských jeslí a otcovství jako na samostatných případech vzájemného protnutí uvedených myšlenek a diskursů.

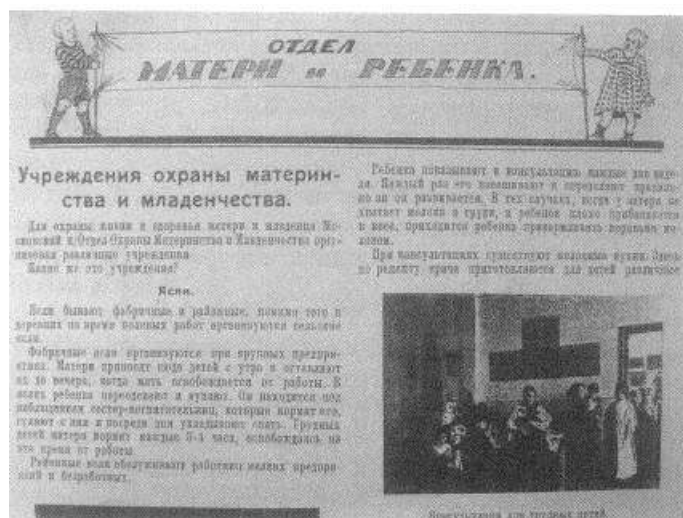
Veřejná funkce medicíny

Šíření lékařských znalostí a posílení lékařského dohledu nad porody a péčí o děti se staly jedním z nejdůležitějších úkolů sovětského státu [Michel' 2005]. Zdravotničtí pracovníci získali v nových podmínkách další funkce, v rámci kterých museli plnit veřejné úkoly. Porodní asistentka se tak například musela stát jedním z hlavních nositelů kultury, „osou, okolo které se točí kulturní vědomý život.“ [Lebedeva 1926, s. 9.]. Pečovatelka měla nejen „dohlížet na skutečnou realizaci lékařských doporučení“, ale měla i „zvládnout dostat do centra pozornosti nejvíce potřebné matky a děti“ [Konjus 1928, s. 7].

Komunitní a kulturně-vzdělávací práci zdravotnického personálu se ve své publikaci věnovala lékařka Esfir Konjusová. V knize, která vyšla nákladem 5 000 kusů, obzvláště zdůraznila, že na rozdíl od většiny lékařů v kapitalistických zemích západní Evropy a USA, kteří se shodli v pohledu na medicínu „jako na souhrn technických postupů“, byl hlavním cílem sovětské medicíny „preventivní a sociálně-hygienický směr“. [Konjus 1928, s. 7]. Komunitní¹² a kulturní práce je právě proto jednou z metod ozdravné činnosti, způsobem překonání „nekulturnosti matek“ a „necivilizovaných a nekulturních tradic v oblasti výchovy dětí“ (viz obr. 2) [Konjus 1928, s. 12].

---

¹² V tomto případě „komunitní práce“ zahrnovala mnohé prvky toho, co dnes označujeme pojmem „sociální práce“.

Obr. 2. Sovětští medici nahlíželi na poradny pro ženy jako na centra šíření vzorů kulturnosti [Delegatka 1923, č. 3, s. 27].

Kolektivní ideály nového života jako třeba tvrzení o potřebě „nenechat u matky rozvinout sobecké sklony“ jsou v knize hned vedle výroku o nutnosti poskytnutí pomoci matkám a věnování pozornosti jejich osobním potřebám. Konkrétně odloučení dětí od matek, například v rekreačních domech pro matky s dětmi (matkám bylo povoleno setkat se s dětmi pouze na 2–3 hodiny denně během procházky), autorka knihy vysvětluje nejen z pohledu kolektivních ideálů, ale jako nutnost „dát jí (matce) možnost rozumně si odpočinout a během krátké dovolené opravdu dát do pořádku své zdraví“. O její dítě měl v té době pečovat „kvalifikovaný personál“ [Konjus 1928, s. 18–19]. Dále autorka píše, že v takovém rekreačním domě zbavovali matky všech těžkostí spojených s mateřstvím, zůstávala jen jeho „světlá stránka“, kdy si matka zachovala „živý a milující vztah“ s dítětem [Konjus 1928, s. 20].

Nové rozměry mateřství: dětské jesle jako kulturní agent

Nové instituce na ochranu matek a kojenců měly matce zároveň poskytovat rady a praktickou pomoc, tj. hlídání dětí během doby, kdy je v práci, dále zajištění výživy dítěte potravinami, které nahrazují mléko při jeho nedostatku (v případě potřeby) a navíc zajištění péče o matku v době, kdy je po porodu

ještě slabá. Na matky se nenahlíželo pouze jako na objekty péče, tj. musely mít také službu v jeslích nejméně jedenkrát za měsíc, jedna po druhé musely uklízet v domově pro matky s dětmi, a dokonce musely kojit některé sirotky mladší dvou měsíců, kteří také byli umístěni v takových domovech [Dulickij 1923, s. 27–28]. Seznam agentů „péče“ se postupem času rozrůstal. Esfir Konjusová ve své publikaci tedy nejen k dětským jeslím, porodnicím a poradnám připojila pracovní ubytovny pro matky bez domova, ale také předpokládala aktivní roli zapálených členek delegátských schůzí ženského hnutí, komsomolu, družstev a zástupců novin, kteří, pokud šlo o mateřství, schvalovali jak novou kulturní praxi, tak i novou roli lékařské vědy [Konjus 1928, s. 18].

Zvláštní úlohu v souladu s těmito představami sehrály dětské jesle, které se měly nejen postarat o děti v době, kdy byla jejich matka v práci, ale měly za úkol zajistit osvojování hygienických návyků a jejich veřejnou kontrolu. Hlavní důraz na kulturní roli jeslí je kladen v publikacích autorů, kteří jsou představiteli pedologické školy (o pedologii v sovětském Rusku viz [Etkind 1993, s. 31–342]). Asja Fajvusiovičová tak například ve své knize, která také vyšla značným nákladem v počtu 4 000 kusů, poukazuje na to, že vychovatelky měly matkám radit. Dále věnuje pozornost tomu, že právo personálu „požadovat po matce péči o čistotu dítěte“ a „naučit matky pořádku“ je důležité pro chod předškolních institucí [Fajvusiovič 1929, s. 7–79]. Zároveň zdůrazňuje, že „jesle vůbec nezabavují rodiče povinností“, naopak jedním z hlavních úkolů jeslí je „vypěstovat v rodičích závazky ke svým dětem, pocit odpovědnosti, kterou nesou za jejich stav“ [Fajvusiovič 1929, s. 30–305].

Dětské jesle měly zjevně poskytnout volný čas, který mohla matka využít ke studiu a práci ve výrobě. Neméně důležitý byl však úkol zapojit matku do komunitní práce a formovat ji coby vychovatelku vlastního dítěte, která by měla potřebné znalosti a dovednosti. Fajvusiovičová se domnívala, že jesle měly „v rodičích vypěstovat úctu k osobnosti dítěte“ [Fajvusiovič 1929, s. 282].

Podobná tvrzení lze najít v již zmiňované práci Esfir Konjusové. Dětské jesle byly navíc podle ní jednou z hnacích sil, které mohly vést k rozvoji samotných žen: „Jesle formovaly matku více, čím častěji a dlouhodoběji využívala jejich služeb“ [Konjus 1928, s. 23]. V daném případě je nejspíše nutné

si pod „formováním“ představit zasvěcení matky jak do „sovětského“ pohledu na svět, tak i do „kultury“ a „hygieny“.

Určitou roli měly jesle sehrát i v transformaci všedního života na základě nového racionálního principu. Esfir Konjusová tak například ve své knize vypráví příběh o reorganizaci jeslí při klubu železniční dopravy v Moskvě. Jesle byly otevřené od pěti do dvaadvaceti hodin. Zároveň píše, že mnohé matky chtěly, aby jesle zavíraly ještě později. Musely však uznat námitky lékaře, který v této souvislosti položil otázku „o nepraktickém využívání času ve večerních a nočních hodinách v dělnických čtvrtích.“ V důsledku toho členové klubu za zlepšení všedního života vedli kampaň „za ukončení veškeré klubové činnosti nejpozději v 10 hodin večer“ [Konjus 1928, s. 43]. Změna mateřské praxe v této knize tedy přímo souvisí s přetvářením hodnot a životního stylu významné skupiny obyvatel, a to nejen matek.

Předškolní zařízení byla v sovětských publikacích i nadále po zrychlení industrializace na počátku 30. let prezentována jako jedna z nejdůležitějších institucí socializace dětí a zdroj osvěty pro všechny, kteří jsou ať tak či onak spojeni s jejich činnostmi. V časopise „*Obščestvennica*“ (Komunitní pracovnice) například v roce 1936 vyšel názor bývalé rolnice, u níž práce chůvy v dětské školce přispěla k podstatnému zvýšení její „kulturní úrovně“: „Pracuji v ukázkové dětské školce jako pomocnice. Nastoupila jsem nejprve na místo hlídače a topiče. Když mě přeřadili na práci pomocnice, všechno pro mě bylo ze začátku hodně těžké, protože jsem z vesnice, tak jsem dřív nic takového neznala a neviděla. Hlavně jsem nevěděla, jak mám jednat s dětmi, jak je oblékat, jak servírovat oběd“ [Obščestvennica 1936, s. 8]¹³. Tudíž bez ohledu na přechod k masovému začlenění žen do veřejné výroby a na akutní nedostatek jeslí a kvalifikovaného personálu, ale také na odmítnutí mnohých principů pedagogie a sociální hygieny [Isupova 2000; Etkind 1993], i nadále předškolní dětská zařízení hrála významnou roli v diskursu kulturnosti.

---

¹³ Je potřeba připomenout, že do konce 40. let byl počet dětských jeslí a školek zjevně nedostatečný. O děti se staraly hlavně babičky, matky či jiné příbuzné, ale také domácí pomocnice, jak tomu bylo i dříve.

Plánované nebo přirozené mateřství?

Všechny prozkoumané diskursy před námi nicméně nemohou schovávat ještě jeden aspekt sovětizace mateřství, a to sice zachování víry v přirozené přání ženy stát se matkou. Je důležité si nejprve povšimnout mimořádného důrazu na přirozenost touhy mít dítě jako na formu seberealizace a štěstí žen¹⁴. Tyto názory byly určitým způsobem potvrzeny zachováním vysoké míry porodnosti v tehdejšímu Rusku. Porodnost se během první světové války a Bolševické revoluce poměrně rychle vrátila na předválečnou úroveň, děti tvořily více než třetinu obyvatel Ruska [Žiromskaja 2001, s. 15–18; Mironov 1999, s. 352]. Státní péče o ženy nebo výzvy k masové účasti žen na veřejném životě a práci mimo domov téměř nezpochybňovaly přání žen být matkou. Dalo se naopak předpokládat, že žena nakonec mohla v plné míře realizovat své mateřství právě s podporou státu.

Hrdinka jedné z povídek Alexandry Kollontajové vydaných v knize *„Ljubov' pčel trudovyč“* (Láska včelích dělnic) se například pozastavuje nad tím, kdy jí přítelkyně, která se dozvěděla, že manžel hrdinky odešel za jinou ženou, navrhuje podstoupit potrat, protože je beztak těžké vychovat dítě bez pomoci: „Proč bez pomoci? Vychová ho instituce. Dám ho do jeslí.“ [Kollontaj 1924, s. 303]. Jiný příklad spojení představ o mateřství a „ženském štěstí“ lze najít v práci Sofie Smidovičové, jedné z vedoucích odboru ÚV týkajícího se práce mezi ženami v porevolučních letech; „soudružka Kočetovská sama zažila, co znamená odložit dítě. Naštěstí se jí ho potom podařilo vyhledat a získat zpět“ [Smidovič 1927, s. 21].

Na počátku 30. let, kdy byla upevňována centralizovaná moc a kdy se intenzivněji rozvíjela industrializace, která přispěla k masovému zapojení žen do práce ve výrobě, se spisy o plánovaném mateřství a eugenické myšlení trávající spíše na prioritě mít zdravé než početné potomstvo [Rachmanov 1926, s. 3; Pletneva 1927, s. 11; Konjus 1928, s. 20], ukázaly v podstatě jako vytěsněné ze stránek populárně-naučných a odborných publikací. Výroky o blahobytu a opět o mateřském štěstí, avšak v jiném kontextu, zaplnily stránky novin a časopisů. Blahobyť a přání socialistického státu pečovat o matky byly tentokrát vysoce

---

¹⁴ Diskuze ohledně ženské přirozenosti a sexualitě ve 20. letech viz [Gradska 2002].

oceňovány v kontextu přísnější státní kontroly příjemce „pomoci“ [Goldman 1993, s. 317–327]. Mnohé publikace zabývající se mateřstvím věnují zvláštní pozornost „mateřskému instinktu“, který sám o sobě může zabezpečit lásku a emocionální podporu dítěte. Zároveň se již prakticky nevyskytují zmínky o „mateřském břemení“, které jsou typické pro 20. léta. Naděžda Konstantinovna Krupská například psala o tom, že „žena už je, nebo teprve bude matkou. Ukrývá v sobě silné mateřské instinkty, které mají také velkou moc, kdy jí dávají pocítit ohromnou radost. Matka je přirozená vychovatelka“ [Krupskaja 1938, s. 147].

Diskurs mateřství coby přirozeného předurčení ženy se také stal důležitým prvkem pro ty publikace, které ospravedlňovaly zavedení zákazu potratů. Doktor Lurje například v roce 1938 v časopise „*Gigiena i zdorov'je*“ (Hygiena a zdraví) napsal: „pozorujeme výrazný pokles počtu potratů a mimořádné zvýšení porodnosti v Rusku, což nepochybně pomáhá upevňovat zdraví žen stejně tak jako normální těhotenství a porod způsobují rozkvět ženského organismu.“ [Lur'je 1938, s. 7]. Zárukou ženského zdraví v rámci této interpretace nebyly ani tak preventivní prohlídky a respektování požadovaného počtu narozených dětí, jako spíše „přirozený“ vývoj těhotenství a porodu.

A co otec?

Rady určené matkám se nejčastěji týkaly hygienické péče o dítě a o vlastní tělo během těhotenství. Neobsahovaly doporučení ohledně rozvoje a výchovy dítěte, ale také až na několik výjimek nebyly doprovázeny publikacemi o antikoncepčních metodách, o sexuálních a rodinných vztazích. Mateřství ve většině případů nebylo prakticky nijak spojeno s otcovstvím jako například na fotografii z časopisu „*Delegatka*“ (Delegátka) z roku 1924¹⁵. Žena dítě nosila a rodila, kojila ho, a jak už bylo řečeno, byla považována za „přirozenou vychovatelku“. Několik málo publikací, které se věnovaly problému otcovství, bylo spojeno s placením alimentů. V tomto případě byla role otce popisována

---

¹⁵ V rubrice „*Novyj byt*“ (Nový životní styl) v časopise „*Delegatka*“ byla zveřejněna fotografie, na které byla za stolem zobrazena matka se dvěma kojenci zabalenými do deky, starší dívka a mladík. V popisku fotografie bylo napsáno: „Dělnice ve Zvonkovově továrně, soudružka Režčikovová, leninistka, se svojí rodinou: syn Serjoža, komsomolec; dcerka, pionýrka; dvojčata Ijul a Klára, podle všeho také budoucí revolucionáři“ [Delegatka 1924, s. 8].

v souladu s normami, které by bylo možné pojmenovat jako tradičně patriarchální. Otec byl prezentován v roli živitele, který byl v první řadě předurčen k péči o ekonomický blahobyt manželky a dětí. V té době byl vliv na výchovu dětí z jeho strany zanedbatelný, stejně tak jako péče o ně.

Naprosto nečekané by tedy mělo být vydání knihy „*Otec i rebenok*“ (Otec a dítě) v roce 1928, kterou napsal známý dětský lékař Nikolaj Altgauzen¹⁶. Kniha následuje diskurs plánovaného mateřství a je určena „poučenému“, „uvědomělému“ a „zodpovědnému“ otci [Altgauzen 1928, s. 3, 12, 18]. Manželství musí podle názoru autora knihy vytvořit „novou zdravou generaci, která je schopna pokračovat ve správném budování života“ [Altgauzen 1928, s. 11]. Zodpovědný otec se z tohoto důvodu musí nejprve postarat o zdraví dítěte (zde je zřejmý vliv diskursu eugeniky), obzvláště s ohledem na výskyt pohlavně přenosných chorob. Poučený otec si navíc musí vzít na starost vytvoření plánu rodičovství, kdy se nedoporučuje mít děti v časovém odstupu menším než 2,5–3 roky [Altgauzen 1928, s. 19].

Autor připomíná, že „žena nesmí během těhotenství trpět podvýživou a nedostatkem spánku a neměla by být vystavena urážkám a útokům ze strany manžela“ [Altgauzen 1928, s. 22]. Nejvíce průkopnické, možná pro určitou část ruských mužů i žen do dneška, byly zřejmě Altgauzenovy teze o aktivní účasti otce na péči o dítě. Dobrý otec by měl matce pomáhat s převlékáním dítěte, hlavně tedy v noci, umývat ho a chodit s ním na procházky. Nicméně na rozdíl od matky, která se o dítě musí postarat, otec tak musí činit jen na základě svých možností: „Již jsme se bavili o péči v noci a koupání, zbývá tedy ještě dodat, že ať jde otec s dítětem na procházku. Ať si na to najde čas ve volný den, večer po práci. Ať vypere prádlo a vyklepe venku matraci. Ať zjistí, kde koupit hračku, kterou doporučil doktor v poradně. Ať matce, která se zrovna stará o potřeby dítěte, přečte knihu o výchově dětí nebo noviny nebo cokoli jiného, co ji zajímá“ [Altgauzen 1928, s. 38]. Kniha navíc vybízí otce k tomu, „aby byl aktivním pomocníkem institucí ochrany matek a kojenců a nejenom, aby pasivně využíval to, co mu instituce dají“ [Altgauzen 1928, s. 37].

---

¹⁶ Nikolaj Altgauzen ve 20. letech vedl s dívkami debaty o mateřství v poradně pro ženy a děti Státního vědeckého institutu ochrany matek a kojenců. Byl příznivcem výuky základů mateřství pro mladé dívky, opět s odkazem na zkušenosti Ameriky a západní Evropy [Altgauzen, Lur'je a Melent'jeva 1929, s. 5].

Podle Altgauzenova názoru se přesto role otce neomezuje na úsilí o kontrolu absence pohlavně přenosných chorob a na pomoc s péčí o dítě. Hlavní role kulturního otce spočívá v něčem jiném: právě on zastává v rodině civilizátorskou a modernizátorskou funkci. Musí se stát světlem v „zatemněné“ ženské mysli v důsledku svých lepších znalostí (vzdělání mužů v předrevolučním Rusku bylo na vyšší úrovni než vzdělání žen) a oddanosti pro věc revoluce. Zrovna otec je autorem knihy považován za hlavní podporu státních snah zaměřených na zlepšení životního stylu, kulturní výchovu budoucího „člověka a občana“ [Altgauzen 1928, s. 33] a na kontrolu nad sexualitou, včetně zdrženlivosti v posledních měsících těhotenství. Otec může „manželce usnadnit studium na škole pro matky“ a v tu dobu ji zbavit domácích prací [Altgauzen 1928, s. 23]. Otec je vybídnut k „racionální výchově dítěte vědeckým směrem a ke sledování toho, aby jej i matka racionálně vychovávala“. Zároveň se má sám učit s dítětem, když matka odejde, ale „racionálněji“ [Altgauzen 1928, s. 23, 28, 33, 29]. Je si tedy možné připustit, že si byl autor jistý tím, že matka není schopna ve větší míře dítě vychovávat racionálně, možná v důsledku své ženské povahy a nekulturnosti.

Jak můžeme předpokládat, tak se tato kniha nestala velkou událostí a nikdy nevyšla znovu (nakolik se mi podařilo zjistit), bez ohledu na to, že knihy věnující se otcovství ve zkoumaném období prakticky nevycházely. Nehledě na stalinskou politiku poloviny 30. let týkající se posilování rodiny s tradičním rozdělením rolí, které se někdy v genderových vztazích v sovětském Rusku říká „druhá revoluce“, se mi nepodařilo najít žádné zásadní publikace, které se v dané době zabývají rolí otce v rámci výchovy vyložené kojence. Anton Makarenko se ve svých nejznámějších pracích, ve kterých se více zaměřuje na roli obou rodičů ve výchově dětí, téměř nezmiňuje o péči o děti v útlém věku [Makarenko 1937, s. 13].

Některé závěry

Na základě zkoumaného materiálu je možné usoudit, že během desetiletí po Bolševické revoluci existovaly reprezentace mateřské praxe na průsečíku diskursů péče o matky a děti, hygieny a kulturnosti. Matky a aktivistky ženských

organizací, sovětští a zdravotničtí pracovníci museli lékařské poznatky pokládat za nejdůležitější část kulturnosti, zatímco role nových institucí ochrany matek a kojenců musela přispívat k růstu kulturní úrovně matek a jejich okolí. „Kulturní“ tedy v kontextu mateřské praxe často znamenalo „hygienické“ a opačně. Obojí bylo v té době předkládáno jako nejdůležitější prvek „sovětské péče o matky a děti“.

Po prozkoumání reprezentací jeslí jako příkladu společné artikulace diskursů je možné dojít k závěru, že jesle, které byly vytvořeny jako pomoc pro ženu, která měla děti, zároveň hrály určitou roli v nové disciplinární praxi. Tuto praxi by bylo možné v jistém slova smyslu podle Natálie Kozlovové nazvat sovětskou variantou modernismu [Kozlova 1999, s. 136]. Změna kontextu mateřství na počátku 30. let způsobila určité změny v diskursivní oblasti, například zmenšení významu představ o „plánovaném mateřství“. Nicméně v konstruování mateřství během příštích desetiletí hrály diskursy hygieny, kulturnosti a péče i nadále důležitou roli.

Snaha o „novou moderní“ (sovětskou) mateřskou praxi nevyklučovala patriarchální pohled na ženu jako na „přirozenou“ matku a zároveň potvrzovala, že děti jsou hlavním základem ženského štěstí. Politika modernizace mateřství tedy ukazovala ženu jako svůj „přirozený“ objekt. Paralelně tak muži, kteří zatímco poskytovali „pomoc“ a „racionálně řídili“ rodinu, museli i v těch několika případech, kdy byli prezentováni v roli otce (například v Altgauzenově publikaci), dokazovat normativnost „mužnosti“.

3 Komentář

V této části práce se budu zabývat překladatelskou analýzou výchozího textu, koncepcí překladu a překladatelskou metodou. Každý z těchto jednotlivých úseků bude dále rozdělen do menších, konkrétnějších podkapitol, ve kterých se budu co nejpodrobněji věnovat dané problematice. Pro lepší ilustraci daných překladatelských problémů a posunů budu uvádět konkrétní příkladové věty jak v originálním znění, tak i v překladové verzi, obojí opatřené poznámkou ke snadnému nalezení v textu.

3.1 Překladatelská analýza

V této části se budu věnovat analýze původního textu jak z hlediska vnětextových, tak i vnitrotextových faktorů.

3.1.1 Vnětextové faktory

3.1.1.1 Text a jeho původ

Pro překlad jsem si zvolila článek Julie Gradskovové *Kul'turnost', gigiena i gender: sovetizacija „materinstva“ v Rossii v 1920–1930-je gody* z knihy *Sovetskaja social'naja politika 1920-ch–1930-ch godov: ideologija i povsednevnost'*. Tato kniha je jakýmsi souborem odborných článků na téma sovětské sociální politiky 20. a 30. let minulého století. Vydal ji kolektiv autorů, kteří jsou podepsáni pod jednotlivými články, v nichž popisují různé aspekty dané politiky. V textu, který jsem si zvolila, se autorka zabývá sovětizací mateřství, neboli působením sociální politiky na oblast těhotenství, výchovy a péče o dítě z hlediska diskursů kultury, hygieny a genderového stereotypu. Konkrétněji se Julie Gradskovová věnuje sovětským „vynálezům“, které měly matce ulehčit přivést dítě na svět a vychovat jej, ale zároveň formovaly matku jako důležitou součást společnosti. Autorka vše sleduje na základě různých článků, vládních nařízeních, zákonů a především publikací, které vyšly v té době coby příručky pro matky. Mezi další prameny, ze kterých čerpala, zařadila i zahraniční práce, které se daným tématem zabývají. Ve svém textu uvádí i srovnání stavu sovětského mateřství a podpory matek a dětí s jinými zeměmi

(USA, západní Evropa) – na tomto srovnání můžeme pozorovat, jak si byla sovětská vláda dobře vědoma toho, že výchova podporovatelů a stoupců začíná již od kolébky. V jedné části se zabývá i otcovstvím, protože ji toto téma zajímalo z genderového hlediska.

3.1.1.2 Autor

Autorkou textu je Julie Vladimirovna Gradskovová, doktorka politických věd, která v roce 1990 promovala na Moskevské státní univerzitě a od roku 1997 pracuje na rozvoji genderového vzdělávání na pedagogické fakultě téže univerzity. V roce 1998 byla stážistkou v programu mezinárodních výměn na Kennanově institutu ve Washingtonu, D. C., kde jejím tématem byla „Identita sovětských žen“. Je doktorandkou na Stockholmské univerzitě ve Švédsku.

Zabývá se zejména sociálně-politickými výzkumy a postavením žen ve společnosti z genderového pohledu. Její publikační činnost se tedy zaměřuje na sociologii, genderové otázky, ženy a jejich práva, kdy se specializuje na oblast Sovětského svazu a současného Ruska. Do této kategorie lze zařadit i článek, který jsem si vybrala k překladu. Autorka se snaží čtenáři představit sociologicko-právní postavení žen, přesněji řečeno matek, v rané sovětské společnosti.

3.1.1.3 Adresát

Kniha byla vydána v Rusku k příležitosti 90. výročí Velké říjnové socialistické revoluce, aby lidem mohla podat svědectví o sociální politice po revoluci a připomínala jim tak běžné lidské pozadí celé velké státní mašinérie vedoucí k vytvoření Sovětského svazu. Primárním adresátem je tedy odborná ruská veřejnost, která již má určité znalosti ohledně sociální politiky a Sovětského svazu obecně. Autorka se nezabývá základními fakty jako takovými, píše více méně o doplňujících jevech, předpokládá základní znalosti tehdejší politické situace, aby byl čtenář schopen na předkládané informace nahlížet z určitého pohledu. Sekundárním adresátem by samozřejmě mohl být běžný čtenář, protože článek není přehlcen odbornými termíny, kterým by zájemce bez předchozí znalosti podobného tématu neporozuměl. Bylo by ale

vhodné, aby i sekundární čtenář byl alespoň na minimální úrovni obeznámen s porevolučním vývojem v Rusku. Myslím si, že běžného čtenáře tento článek zaujme, protože i v dnešní době není vše, co se sovětské politiky týká, zcela prostudováno a široké veřejnosti známo.

Text je psán jasně a výstižně, bez zbytečných odborných výrazů, a tak si jistě najde mnoho čtenářů jak mezi odborníky, tak i mezi laiky, kteří se okrajově zajímají o sociologii, genderové otázky, o práva žen a o výchovu dětí. Bohužel může určitou menší část čtenářů odradit, a to sice proto, že postrádá konkrétní zasazení do dobových událostí a vývoje politiky. Adresát bez těchto výše zmiňovaných znalostí sice pochopí obsah sdělení, ale nebude jej moci posoudit z korektního, konkrétního hlediska.

3.1.1.4 Funkce textu

Vzhledem k tomu, že se jedná o text psaný na pomezí odborného a populárně-naučného stylu, převažuje zde funkce informativní, neboli sdělná. Autorka podává informace jasně a pravdivě dle svých zjištění. Apelativní funkce je zastoupena minimálně, a to spíše v citovaných ukázkách textů. Nicméně lze nalézt místa, kdy autorka staví do uvozovek běžná slova, která jsou ale spojena s některým aspektem sovětské politiky, a tak mohou působit v menší míře ironicky až posměšně, což jistě nebyl prvotní záměr; spíše se snažila poukázat na skutečnost, že některá pro nás běžná slova (nový, kultura,...) mohou mít v sovětském kontextu jiný reálný význam.

Poetická funkce je zde, s ohledem na odbornost textu, zastoupena pouze na několika místech. Patrná je např. v rámci citace práce Alexandry Kollontajové, odkud autorka přebírá výraz „mateřský kříž“, který je obrazným pojmenováním. Expresivní funkce je v tomto článku zastoupena pouze v některých citacích jiných publikací, sama autorka se drží funkce informativní a do textu nijak nezasahuje. Zbývá funkce fatická, v rámci které by měla být patrná snaha navázat kontakt s adresátem, zaujmout jej nějakým způsobem. Myslím si, že téma samo o sobě i předkládané informace dokáží udržet čtenářovu pozornost, avšak místy se i sama autorka pomocí použitých výrazů,

mj. využitím inkluzivního plurálu, snaží upoutat adresáta, aby pokračoval v četbě textu.

3.1.1.5 Médium

Médiem textu je tištěná kniha, kterou si je možné prohlédnout v elektronické podobě, nikoliv však stáhnout. Jedná se tedy o psaný projev, který se od projevu mluveného liší svojí připraveností, promyšleností, kondenzací vyjádření a svojí strukturovaností. Výhodou je, že se adresát může ve výpovědi libovolně vracet, číst ji po částech a zamýšlet se nad konkrétními informacemi, v psaném textu se lépe orientuje. Autorka rozčlenila text do kapitol a odstavců, které na sebe tematicky navazují. Můžeme zde najít i úvod a závěr, takže článek je kompaktní a podává ucelenou, jasnou informaci. Tištěná podoba má však tu nevýhodu, že kontakt mezi autorem a adresátem není přímý.

3.1.1.6 Aspekt času a prostředí

Kniha *Sovetskaja social'naja politika 1920-ch–1930-ch godov: ideologija i povsednevnost'*, ve které je článek Julie Gradskovové *Kul'turnost', gigiena i gender: sovetizacija „materinstva“ v Rossii v 1920–1930-je gody* vyšla v roce 2007 v Moskvě, jak jsem zmínila výše, k 90. výročí Velké říjnové socialistické revoluce. Kniha je psána v ruštině a určena tedy všem čtenářům, kteří tento jazyk ovládají. Text je jednoznačně zasazen do prostředí sovětského Ruska, avšak dochází i k porovnání situace v jiných zemích jako např. v západní Evropě a USA.

Autorka používá některé termíny z kulturní a jazykové oblasti, pro kterou je text určen, jsou tedy známé autorce a čtenářům originálu, nikoliv však autorovi a čtenářům překladu. Z toho tedy vyplývá využití vnitřních nebo vnějších vysvětlivek pro lepší pochopení některých pojmů.

Jak již napovídá název knihy i textu samotného, je časově zakotven, a to ve 20. a 30. letech 20. století. V rámci určitých informací se autorka zmiňuje již

o době po roce 1917, někdy dokonce o konci 19. století, ale to pouze v případě porovnání situace v daném časovém rozmezí a před ním.

3.1.2 Vnitrotextové faktory

3.1.2.1 Téma

Téma zkoumaného textu je odborné a velice úzké. Přesto si myslím, že dokáže zaujmout širší okruh čtenářů nejen mezi odborníky, ale i laickou veřejností, která se zajímá o dějiny Sovětského svazu a o vývoj postavení žen v různých společnostech. Autorka čtenářům předkládá ucelený obraz matky coby vychovatelky budoucích základních stavebních kamenů socialistické společnosti. Čtenáři mají možnost zjistit, jak sovětské ideje utvářely a formovaly myšlení lidí, kteří měli za úkol pomáhat matkám s těhotenstvím, porodem a péčí o dítě.

3.1.2.2 Presupozice

Text může číst jak odborník, tak i nezasvěcený čtenář. Téma, přestože je velmi úzké, nevyžaduje žádné znalosti dané problematiky. Bylo by vhodné, ale ne bezpodmínečně nutné, jak jsem zmínila výše, aby adresát znal alespoň základní historické souvislosti zkoumaného časového období ruských dějin. Odborný čtenář si může své znalosti prohloubit, protože článek čerpá z velkého množství dobových dokumentů od ruských i jiných zahraničních autorů, takže najde zhuštěné informace na jednom místě. Pro laického čtenáře, který se poprvé dostává k tématu sovětizace mateřství, může tento text představovat velmi cenný zdroj kompletních ucelených informací, aniž by musel sáhnout po sekundární literatuře.

3.1.2.3 Název

Název knihy *Sovetskaja social'naja politika 1920-ch–1930-ch godov: ideologija i povsednevnost'* i samotného článku *Kul'turnost', gigiena i gender: sovetizacija „materinstva“ v Rossii v 1920–1930-je gody* bych přiřadila k popisným názvům, protože jasně udává téma [Levý 2012, s. 140]. Názvy

kapitol a podkapitol jsou také popisné: *Ot „kresta materinstva“ k „ščastlivoj sovetskoj materi“*, *Zabota o materjach i detjach*, *Gigiena*, *Kul'turnost'*, *Obščestvennaja funkcija mediciny*, *Novyje prostranstva materinstva – slučaj jaslej kak agenta kul'tury*, *Soznatel'noje ili jestestvennoje materinstvo?*, *A kak že otec?*, *Nekotoryje vyvody*. Čtenář tedy předem ví, o čem pojednává ten který daný úsek a může se díky tomu v textu orientovat dle potřeby, např. vracet se k určité části či ji celou vynechat.

3.1.2.4 Výstavba textu

Pro svou práci jsem si vybrala článek z knihy, která je jakýmsi souborem článků různých autorů na téma sovětské sociální politiky daného období. Články jsou tematicky rozděleny do tří okruhů, v rámci kterých nejsou za sebou řazeny podle žádného klíče. Můj text se nachází v části věnované dopadům sociální politiky na ženy. Toto téma jsem si tedy vybrala, protože je mi blízké jak z důvodu čistě ženského, tak i sociologicko-politologického. Zároveň si myslím, že politice sovětského Ruska jako takové se věnuje spousta publikací a autorů, ale konkrétně sovětským ženám (matkám) málokdo. Tento text byl pro mě v rámci daného tématu první příručkou, se kterou jsem se setkala a myslím si, že tomu tak bude i u dalších čtenářů originálu, popř. překladu.

Článek je rozdělen do kapitol a podkapitol, které jsou ještě členěny na jednotlivé odstavce. První část není nijak formálně nazvaná, ale dá se pokládat za úvod do problematiky a vymezení autorčina záměru, jaký je cíl její práce a čemu se hodlá věnovat. Zároveň zde zmiňuje přístupy k tématu ze strany dalších autorů, jejichž práce lze najít mezi prameny, ze kterých Julie Gradskovová čerpala.

Následující kapitola věnující se sovětizaci mateřské praxe je rozdělená do tří podkapitol podle typu diskursu, který formoval sociální politiku. V první řadě jde o diskurs péče o matky a děti, kde se autorka zabývala postupným vývojem této oblasti nejen v sovětském Rusku, ale snažila se celou situaci porovnat i s příklady ze zahraničí. Odstavce na sebe navazují jak tematicky, tak i chronologicky. Ukazují, jak se s tématem péče o matky a děti postupně sovětská vláda vyrovnávala a na jakém principu fungovaly vytvořené instituce

za tímto účelem. Druhý je diskurs hygieny, kam autorka zařadila odstavce na podobném principu jako v předchozím případě. Hygiena se zde prolíná s lékařským přístupem k těhotné ženě, porodu a výchově dítěte. Poslední je diskurs kulturnosti, ke kterému autorka přechází naprosto plynule. Opět se setkáváme s odstavci, které představují uvedení do problematiky, její shrnutí a postupný vývoj. Odstavce na sebe navazují a poslední uzavírá téma všech tří diskursů a představuje jakýsi úvod do další kapitoly.

Kapitola nazvaná *Obščestvennaja funkcija mediciny* se zabývá rolí lékařů a jiných zdravotnických pracovníků. Téma je znovu zpracováno do odstavců, které nám nabízí úvod a názory a pohled jiné autorky zabývající se touto tematikou.

Následující kapitola se věnuje dětským jeslím coby instituci šířící kulturu, osvětu a poskytující matce volný čas, kdy může např. chodit do práce. Struktura této kapitoly je podobná jako v předchozích případech (úvod, odstavce na sebe plynule navazující).

Název kapitoly *Soznatel'noje ili jestestvennoje materinstvo?* má otazník na konci záměrně. Autorka zde zmiňuje požadavky a myšlenky sociální sovětské politiky v pohledu na právo ženy být matkou jako takové. Struktura se opět nijak neliší od předchozího členění.

A kak že otec? je kapitola, ve které se autorka věnuje otázce otcovství, protože na celou studii nahlíží i z genderového hlediska, což odpovídá jejímu vzdělání a zaměření (viz podkapitola 3.1.1.2. Autor). Znovu je zde klasická struktura, nechybí úvod ani závěr.

Poslední kapitola se věnuje některým závěrům, ke kterým autorka došla ve svém článku. Je rozdělena na tři odstavce, přičemž první dva představují jednotlivá shrnutí určitých oblastí, nenavazují na sebe plynule, jsou za sebou jen volně připojeny. Třetí odstavec doplňuje předchozí a uzavírá celou studii.

Autorka v celém textu přímo cituje jiné autory, jejich studie a publikace, aby mohla podložit svá tvrzení. Odkazy k originálním pramenům zařazuje hned za citaci do závorky, přičemž seznam bibliografie následuje za poslední kapitolou. Využívá také poznámky pod čarou, kde spíše doplňuje a zpřesňuje uvedená tvrzení, odkazuje k dalším pramenům.

3.1.2.5 Nonverbální prostředky

Do článku autorka zařadila dva obrázky z citovaných publikací, aby si adresát mohl udělat konkrétnější představu o popisované problematice. Obrázky jsou v textu vloženy ihned za text, ke kterému se váží, čtenář je nemusí hledat např. na konci v nějaké příloze; je to tak snazší pro celkovou orientaci v článku.

Z nonverbálních prostředků zde můžeme najít různé typografické ztvárnění názvů jak samotného článku, tak kapitol i podkapitol, kdy je změněna velikost písma, jeho tloušťka i sklon (kurzíva). Toto rozlišení také napomáhá lepší orientaci v textu. Autorka dále používá různé typy závorek pro odlišení citovaného autora a doplňující informace. Z dalších interpunkčních znamének je zde hodně uvozovek. Uvozovkami autorka odlišuje jak citované části z jiných publikací, tak se i snaží upozornit na různá slova, pojmy a názvy.

Mezi nonverbální prostředky řadíme i vzhled textu jako takového, tedy jeho grafické členění na kapitoly, podkapitoly, odstavce. Najdeme zde samozřejmě čísla v pozici horního indexu, která odkazují na poznámky pod čarou, napsané zmenšeným písmem.

Všechny tyto prostředky jsou důležité jak pro samotnou orientaci, tak i pro snahu upoutat pozornost adresáta.

3.1.2.6 Lexikum

Vzhledem k charakteru textu zde převažuje neutrální lexikum. Nicméně můžeme najít citově i dobově zabarvená slova. Z citově zabarvených slov je to eufemismus: *Именно эти цифры должны были оправдать введение закона, который **унесет жизнь** нескольких десятков тысяч женщин* (O, s. 246).

Z dobově zabarvených slov je zde možné najít historismy: *...одна из будущих авторов программы по охране материнства и детства в **Советской России**,...* (O, s. 244).

Dále je zde spousta výrazů spojených se sovětským obdobím: *Подпись под фотографией гласит: «Работница фабрики им. Звонкова, **тов.***

Резчикова – ленинка, со своей семьей – сын Серьежа, комсомолец, дочка – пионерка и близнецы – Июль и Клара – надо полагать, тоже будущие революционеры» (О, s. 255).

Slovo *комсомолец* je odvozenina od zkratkového slova *комсомол* (*коммунистический союз молодежи*), jedná se tedy o zkratku složenou z počátečních slabik několika slov. Dále najdeme zkratku stejného typu: *...специального отдела по охране материнства и младенчества (ОММ или Охрана матмлада),...* (О, s. 245). **ОММ** je v tomto případě zkratka složená z počátečních písmen jednotlivých slov, kdy se každé písmeno vyslovuje zvlášť – jedná se o iniciálovou zkratku.

Můžeme zde najít prvky substantivizace, tedy přechod jiného slovního druhu (v ruštině většinou přídavného jména) k podstatným jménům: *В начале XX века ученые пришли к выводу, что благосостояние общества в значительной степени зависит от уровня здоровья его членов* (О, s. 246).

Těsné spojení podstatných jmen pomocí spojovníku autorka využila i v tomto článku: *...можно прийти к выводу, что ясли, задуманные как помощь женщине-матери, одновременно играли...* (О, s. 258).

Vzhledem k odbornosti textu se zde vyskytují slova přejatá: *Кроме того, по мнению Натальи Черняевой, ..., «идеология и политика женской эмансипации потерпела наиболее серьезное поражение именно...* (О, s. 243).

Ve velké míře jsou zde vzhledem k charakteru textu také zastoupena knižní slova i celé obraty: *Однако современные исследователи советизации материнства неоднократно указывали на...* (О, s. 243).

Z dalších lexikálních jevů jsou to obrazná pojmenování spojená s poetickou funkcí a básnickým jazykem: *Кроме того, «крест материнства», по определению Александры Коллонтай, являлся одним из препятствий на пути женской эмансипации* (О, s. 243).

S básnickým jazykem je spojena i personifikace, v tomto případě ustálená: *Даже официальная статистика показывает, что открытые консультации и...* (О, s. 248).

Dalším prvkem je synekdocha, neboli použití názvu celku pro označení části a vice versa: *Напротив, многие страны Европы еще в конце XIX – начале XX века начали предпринимать различные меры для снижения материнской и детской смертности и увеличения рождаемости* (O, s. 244). V tomto případě je výraz „*страны*“ název celku pro označení části např. *правительство, политики*.

Můžeme zde najít i metaforu (přenesení pojmenování na základě vnější podobnosti): *Коллонтай утверждала необходимость заботы общества о страховании материнства, а «передача в руки социального коллектива попечения о потомстве» рассматривалась ею как одна из мер, ведущих к освобождению личности женщины* (O, s. 244); *В силу своей большей грамотности (образование мужчин в предреволюционной России было выше, чем у женщин) и преданности делу революции, именно он (мужчина – розн. рѣкл.) должен просвещать «темную» женщину* (O, s. 257).

Zvláštností je také užití původních cizojazyčných termínů v textu: *...создания профилактической медицины, которая бы сдерживала и контролировала (*surveillance*) развитие заболевания в большей степени, чем занималась его лечением...* (O, s. 247).

3.1.2.7 Syntax

V textu najdeme jak věty jednoduché, tak i složitá souvětí, kdy tento typ převládá. V drtivé většině se jedná o věty oznamovací. Otázky autorka používá v názvech kapitol: *Сознательное или естественное материнство?* (O, s. 254); *А как же отец?* (O, s. 255). V tomto případě to jsou otázky, které podněcují samotného čtenáře k zamyšlení. U druhého zmíněného názvu (*А как же отец?*) se zároveň jedná o hovorový obrat. Běžnou tázací větu najdeme v částech, které autorka cituje z jiných publikací: *«Зачем одна? Организация вырастит. В ясли устроим»* (O, s. 254).

V jedné části najdeme přací věty, které jsou řazeny volně za sebe bez spojovacího výrazu: *«Мы уже говорили о ночном уходе и ванне, тут следует добавить: пусть отец пойдет с ребенком гулять – пусть*

найдет для этого время в праздник, вечером после работы, **пусть** стирает белье, **пусть** выбьет на воздухе постель, **пусть** поищет, где купить игрушку, рекомендованную врачом в консультации, **пусть** почитает матери, когда она что-нибудь делает для ребенка, книгу по воспитанию ребенка или газету, или другое что-нибудь, чем мать интересуется» (О, s. 256).

Z jevů, které jsou pro ruský jazyk typické, můžeme v textu najít větné konstrukce s pomlčkou, která se v češtině využívá méně: *Надежда Константиновна Крупская, например, писала о том, что «женщина – настоящая или будущая мать...»* (О, s. 255); *Например, утверждалось, что «на женщину смотрят почти как на орудие производства – ее дело принести своему мужу ребенка, желательно мужского пола...»* (О, s. 249). První ukázka se týká případu, kdy pomlčka nahrazuje sponové sloveso. S druhým případem se můžeme setkat i v českém jazyce, jedná se o nahrazení čárky v souvětí pomlčkou.

Dalším typickým jevem ruského jazyka jsou přechodníky, které v češtině působí zastarale: *Очевидно, что медиализация материнства предполагала распространение евгенических идей, **включая**, например, публикации, посвященные возможности введения специальных свидетельств здоровья для вступающих в брак...* (О, s. 248).

Vyskytuje se zde interpoziční slovosled, který ruština využívá hodně často. Čeština tento slovosled nezná: *На плакате из «Книги матери», **кормящая грудью женщина** изображена не в соответствии с каноном изображения работниц или крестьянок...* (О, s. 246).

V článku se nachází další typický jev ruského jazyka, a to polovětné konstrukce. Ty mají za následek zhuštění informace a textu: *...большевистская политика охраны материнства и детства была связана как с утопическими идеями о преобразовании семьи и частной собственности, так и с необходимостью принятия мер против высокой материнской и детской смертности, **существовавшей** в России накануне революции 1917 года* (О, s. 242).

Můžeme zde najít mnoho pasivních konstrukcí, které jsou typické pro jazyk odborného stylu: *И в первом и во втором случае, посещение врача не рассматривалось как исключительно вопрос медицинского контроля, а предполагало, что врач должен играть...* (O, s. 247); *В советском контексте этого периода такие практики были известны в основном как практики материнства* (O, s. 242). V prvním případě se jedná o pasivum zvrtné, v druhém případě o pasivum opisné.

3.1.2.8 Styl

Text je napsán funkčním stylem odborným, jehož funkce je odborně sdělná a také vzdělávací. Tomu odpovídají veškeré další charakteristiky textu. Projev je předem promyšlený, strukturovaný, aby mohl adresátovi co nejpřesněji a nejsrozumitelněji předat informaci. Cílem textu je nejen informaci předat, ale i poučit a rozšířit znalosti.

Odborný text je přesný, jasný, jednoznačný, věcný a úplný, což autorka splnila. Dále v textu používá propracované termíny, které jsou dalším znakem odbornosti. Text je zaměřený na předání informace, tedy převažuje funkce sdělná. Ostatní funkce jsou velmi potlačené nebo je zde vůbec nenajdeme, eventuelně jen v citacích jiných děl. Autorka se snažila o objektivní předání zjištěných faktů, což se jí prakticky podařilo dodržet.

Funkční styl odborný se ještě rozděluje na různé podtypy (např. vědecký, učební,...). Vzhledem k charakteru předávané informace, formě a způsobu se přikláním k zařazení textu mezi populárně-naučné. Článek je čtivý a psaný přístupnou formou. Autorka nezahluje čtenáře zbytečnými termíny, neobratnými větami či slovními spojeními. Zároveň je text určen i pro odborníky v této oblasti, takže by se z tohoto hlediska mohl řadit i k vědeckému odbornému stylu, nicméně způsob výkladu je spíše populárně-naučný.

Z hlediska horizontálního členění je text rozdělen na kapitoly, podkapitoly a odstavce. Jednotlivé části jsou ucelené, plynule na sebe navazují. Převažuje postup výkladový a popisný. Čtenář má pocit logické a pozvolné četby.

Vertikální členění zahrnuje vkládání různých citací do textu, odlišené uvozovkami a v závorce obsahující odkaz na primární odbornou literaturu.

Publikace je opatřena poznámkami pod čarou, ve kterých autorka doplňuje informace, popřípadě odkazuje na jinou literaturu, která přímo nesouvisí s probíraným tématem.

3.2 Překladatelská koncepce

Překlad se skládá z kapitol, podkapitol a odstavců podle článku Julie Gradskovové *Kul'turnost', gigiena i gender: sovetizacija "materinstva" v Rossii v 1920–1930-je gody*. Myslím si, že v českém prostředí vyšlo minimum vědeckých či populárně-naučných publikací na téma postavení žen coby matek v sovětské společnosti, a tak by tento článek uvítala jak odborná veřejnost zabývající se sociologií, historií a politologií, tak i laický čtenář, který se zajímá o danou problematiku.

Stejně jako u textu originálu jsou primárními čtenáři překladu odborníci, sekundárními pak běžní čtenáři, kteří se chtějí dozvědět více informací ohledně sovětizace mateřství. Čtenáři překladu by také měli mít alespoň minimální předchozí znalosti ruské historie a reálií, kdežto čtenářům originálu je dané prostředí vlastní. Z toho důvodu je potřeba čtenářům překladu vysvětlit určité výrazy.

Termíny, které se v textu vyskytují, je nutné si dohledat, popř. konzultovat a nahradit českým ekvivalentem. Stejně tak je nutné najít případné české překlady úryvků z publikací, které autorka ve svém článku cituje.

Z hlediska funkce textu by všechny funkce měly být zachovány ve stejném rozsahu, jako se vyskytují v originálu. Důraz je tedy především kladen na informativní sdělnou funkci. Minimálně se poté vyskytují další funkce jako poetická, fatická, expresivní a nakonec apelativní.

Zároveň je velmi důležité přizpůsobit čtenáři překladu i stylistickou rovinu, jinak by mu nemusel zcela porozumět a mohl by se ztratit ve složitějších větných konstrukcích.

V překladu se podle teorie Jiřího Levého [Levý 2012, s. 64] budu snažit vyrovnat dva jazykové systémy a zároveň se vyhnout negativním jevům jako stopy originálu v překladu, interference a napětí ve stylu, které může vzniknout

při vyjádření myšlenky v jazyce, ve kterém původně nevznikla. Zároveň je mým cílem striktně se držet originálu, nic nevynechávat ani nedoplňovat, aby mohly být zachovány všechny aspekty původního textu.

3.3 Metoda překladu

Jiří Levý rozděluje překladatelskou metodu na věrnou a volnou [Levý 2012, s. 104]. Jelikož je text originálu odborný, zvolila jsem pro svůj překlad metodu věrnou, kdy je jazyková tvořivost autora minimální. Nejdůležitější je zde tedy obsah sdělení, nikoliv jeho umělecká forma.

Zároveň je nutné volnou metodu využít při převodu určitých termínů a pojmů podle úzu cílového jazyka a také při převodu poetické funkce a stylu, kdy by nebylo vhodné užití věrné metody.

3.4 Strategie řešení překladatelských problémů

3.4.1 Rovina lexikální

Žádné z děl, ze kterých autorka v textu uvádí krátké citace, nebylo přeložené do češtiny. Musela jsem tedy vytvořit nový překlad těchto částí.

V původním textu se vyskytují sociologické termíny, které se mi do češtiny podařilo převést s pomocí jiných textů a konzultací u Bc. Markéty Havelkové, studentky sociologie na FF UK: *В советском контексте этого периода такие **практики** были известны в основном как **практики материнства*** (O, s. 242). – *Тыто **прахе** byly в советском контексте данého období в подstatě známé jako **mateřská прахе*** (P, s. 8); ***Общественной и культурно-просветительской работе** медицинского персонала посвятила свою книгу врач, Эсфирь Конюс* (O, s. 250). – ***Комunitní a kulturně-vzdělávací práci** zdravotnického персоналу se ve své публикации věnovalа лéкарка Эсфирь Конюсова* (P, s. 16).

Autorka v textu uvádí spoustu jmen jiných autorů, a to jak v textu, tak i u citací. U jmen v citacích jsem zvolila klasickou transliteraci: *[Альтгаузен, 1928. С. 11]* (O, s. 256) – *[Al'tgauzen 1928, s. 11]* (P, s. 22). Jména, která se

vyskytovala v textu, jsem nahradila buď transkripcí, nebo kombinací substituce a transkripce. Koncovku příjmení u žen jsem nahradila podle českého úzu koncovkou -ová: *Наталья Козлова* (O, s. 258) – *Natálie Kozlovová* (P, s. 24). Jedinou výjimku tvoří jméno *Эсфирь Конюс* (O, s. 250), které jsem převedla jako *Esfir Konjusová* (P, s. 16), přestože podle pravidel transkripce by byl správný tvar *Koňusová*. Učinila jsem tak z důvodu lepšího porozumění pro čtenáře, že se jedná o tutéž autorku, kdy se v textu vyskytuje i transliterovaná podoba *Konjus* bez křestního jména (P, s. 16).

Názvy publikací, časopisů apod., které se v textu vyskytují, jsem transliterovala a do závorky uvedla jejich český ekvivalent. Jedná se zde o prvek exotizace, kdy jsem pro dokreslení atmosféry originálu ponechala původní název: *Например, в статье, опубликованной доктором Рахмановым в журнале «Охрана материнства и младенчества» в 1926 году, можно прочесть о том, что деторождение представляет собой комплексную проблему и требует специальной государственной политики* (O, s. 247). – *Например в článku z roku 1926, který доктор Александр Рахманов увеřejnil в часописе „Охрана материнства и младенчества“ (Охрана матерей и детей), се můžeme dočíst о том, že роzení dětí представляет комплексный проблем, а требует так зvláštní стátní политику* (P, s. 13).

Výraz *молочная кухня* (O, s. 246) byl pro překlad také velice zajímavý. V českém jazyce neexistuje jeho přesný ekvivalent, který by zcela objasnil jeho význam tak, aby jej čtenář překladu pochopil. Zvolila jsem zde tedy vysvětlivku v podobě poznámky překladatele pod čarou (P, s. 11).

Dalším zajímavým výrazem bylo *страхование материнства* (O, s. 244), který jsem nakonec přeložila jako *mateřské pojištění* (P, s. 10). V českém prostředí neexistuje žádné pojištění, které by bylo svým rozsahem naprostým ekvivalentem pojištění z původního textu, nemohla jsem tedy ruský termín nahradit českým termínem, a tak zde překlad není naprosto dokonalý a přesný (další varianty nad kterými jsem uvažovala: *pojištění pro matky, pojištění pro případ mateřství, pojištění v mateřství*).

Při překladu jsem využívala metodu transpozice, kdy se v češtině na rozdíl od ruštiny více využívá přívlastek shodný než neshodný: *Кроме того, «крест*

материнства», по определению Александры Коллонтай, являлся одним из препятствий на пути женской эмансипации (O, s. 243). – Navíc, podle výkladu Alexandry Kollontajové, byl „**mateřský kříž**“ jednou z překážek na cestě ženské emancipace (P, s. 8). Tento postup je patrný i v názvu kapitoly *Новые пространства материнства – случай яслей как **агента культуры*** (O, s. 252) – *Nové rozměry mateřství: dětské jesle jako **kulturní agent*** (P, s. 17).

Můžeme zde najít i metodu modulace: *Например, журнал «Делегатка» в 1923 включил в список таких институтов ясли, консультации для женщин, **дома младенца (для детей сирот)**, дома матери и ребенка (...) и роддома* (O, s. 245). – Časopis „*Delegatka*“ (Delegátka) tak například v roce 1923 přidal na seznam takových institucí jesle, poradny pro ženy, **sirotčince**, porodnice a domovy pro matky s dětmi,... (P, s. 11).

Při překladu jsem také využívala metodu vynechání nadbytečných slov, která by v jazyce překladu zbytečně zahlcovala text: *Они включали в себя введение восьминедельного оплачиваемого отпуска до родов и **такого же периода** после родов* (O, s. 244/245). – *Jejich součástí bylo zavedení osmitýdenního placeného volna před porodem i po něm* (P, s. 10); *...дома матери и ребенка (учреждения, где будущая мать могла провести два месяца до рождения ребенка и **два месяца** после родов в гигиенических условиях) и роддома* (O, s. 245). – ...porodnice a domovy pro matky s dětmi, ve kterých mohla budoucí matka zůstat dva měsíce před i po porodu dítěte v hygienických podmínkách (P, s. 11).

3.4.2 Rovina syntaktická

Při překladu jsem se většinou snažila respektovat strukturu původního textu, a to jak kapitol, podkapitol, odstavců i samotných vět, nicméně jsem někdy musela přistoupit k rozdělení velmi dlouhých souvětí, které by byly v českém překladu nepřirozené a mohly by čtenáři způsobit zhoršenou orientaci v textu. Vše bylo způsobeno typickými jazykovými rysy ruštiny (interpoziční slovosled, polovětné konstrukce, přechodníky,...), které se v češtině vyskytují méně, nebo pro ni nejsou přirozené. Také jsem se snažila vynechávat pomlčky

a nahradit je jinými výrazy, které se v češtině v podobných konstrukcích vyskytují častěji: *Медицинские работники в новых условиях наделялись новыми функциями – они должны были выполнять общественные задачи* (O, s. 250). – *Здравотničtí pracovníci získali v nových podmínkách další funkce, v rámci kterých museli plnit veřejné úkoly* (P, s. 16); *Надежда Константиновна Крупская, например, писала о том, что «женщина – настоящая или будущая мать»* (O, s. 255). – *Naděžda Konstantinovna Krupská například psala o tom, že „žena už je, nebo teprve bude matkou“* (P, s. 21).

Pro český text není typické ani přílišné užití pasivních konstrukcí, a proto jsem se je, kde to bylo možné a vhodné, snažila nahradit aktivní konstrukcí: *После прихода большевистского правительства к власти, меры по защите материнства, как известно, были приняты одними из первых* (O, s. 244). – *Jak je známo, tak bolševická vláda po svém nástupu k moci přijala mezi prvními opatřeními i ta, která se týkala ochrany matek* (P, s. 10). – *В частности, в статье Рахманова упоминаются презервативы, женские колпачки, а также – различные мази* (O, s. 248). – *Rachmanov se ve svém článku konkrétně zmiňuje o prezervativech, рошевных pesarech, ale také о různých krémech* (P, s. 13).

V ruštině se častěji vyskytují přechodníky, polovětné konstrukce či interpoziční slovosled. Tyto jevy se v češtině buď neobjevují vůbec, nebo jsou pro ni nezvyklé. V těchto případech jsem v překladu tedy musela věty přepracovat, rozdělit, užít vedlejší větu apod.: *В представлении большевиков «культурность» стала одним из ключевых понятий модернизации – начиная с производства и кончая бытом* (O, s. 248). – *Bolševikové si „kulturnost“ představovali jako jeden z ключевых pojmů modernizace, od výroby až po každоденный život* (P, s. 14); *Например, утверждалось, что «на женщину смотрят почти как на орудие производства – ее дело принести своему мужу ребенка, желательно мужского пола, и потому обычай, тиранящий ее как человека, охраняет как роженицу»* (O, s. 249). – *Купříkladу se v ní tvrdilo, že „se na ženu dívají skoro jako na pracovní nástroj, kdy bylo její povinností dát manželovi a hlavě rodiny potomka, pokud možno mužského пohlaví. А proto зык, který ji понижуе jako člověка, ji*

охраняе собу родичку (P, s. 15); **Широко декларируемая большевистским правительством политика по охране материнства и детства, конечно, не может считаться советским изобретением** (O, s. 243). – **Politiku ochrany matek a dětí, kterou masově šířila bolševická vláda, nelze samozřejmě pokládat za sovětský vynález** (P, s. 9).

Pro lepší pochopení a orientaci v textu jsem musela rozdělit některá dlouhá souvětí: *Совершенно определенно известно, что эти показатели никогда не были достигнуты, однако важно отметить, что в данном случае они были включены непосредственно в текст закона (не в перспективные планы, как, например, в 1970-е годы, или в какие-либо другие рабочие документы), то есть являлись нормой, обязательной для выполнения* (O, s. 246). – *Je zcela nepochybně známo, že těchto čísel nebylo nikdy dosaženo. Avšak je důležité zdůraznit, že v daném případě byly tyto údaje zahrnuty přímo do textu zákona (nevyskytovaly se v rámci dlouhodobých plánů, jak tomu bylo například v 70. letech, nebo jakýchkoli pracovních dokumentů), což tedy znamená, že byly závaznou normou, která se měla splnit* (P, s. 12).

Jádro výpovědi nestojí v ruštině a v češtině vždy na stejném místě ve větě, a proto jsem několikrát musela zaměnit jejich pořadí a slovosled: *Таким образом, уже не столько профилактические осмотры и соблюдение необходимой частоты рождений, сколько просто «естественные» процессы беременности и родов являлись гарантией женского здоровья в этой интерпретации* (O, s. 255). – *Зárukou ženského zdraví v rámci této interpretace nebyly ani tak preventivní prohlídky a respektování požadovaného počtu narozených dětí, jako spíše „přirozený“ vývoj těhotenství a porodu* (P, s. 21).

3.4.3 Rovina stylistická

Jelikož autorka vypracovala článek odborného charakteru, je stylistická stránka textu jednoznačná. Při svém překladu jsem se snažila udržet odborný styl na stejné úrovni. Kde autorka například použila slova citově či dobově

zabarvená, popř. různé metafory, hovorové výrazy apod., pokusila jsem se je v překladu ponechat na stejném místě, aby nemuselo docházet ke kompenzaci: *В силу своей большей грамотности (образование мужчин в предреволюционной России было выше, чем у женщин) и преданности делу революции именно он должен просвещать «темную» женщину* (O, s. 257). – *Musí se stát světlem v „zatemněné“ ženské mysli v důsledku svých lepších znalostí (vzdělání mužů v předrevolučním Rusku bylo na vyšší úrovni než vzdělání žen) a oddanosti pro věc revoluce* (P, s. 23).

Nicméně jsem někdy musela přistoupit k rozdělování vět, které byly volně připojené v souvětí, či doplnit konektory, aby na sebe text více navazoval: *Со своей стороны, евгеника предполагала уделение особого внимания здоровью вступающих в брак и призвала ограничить рождение детей родителями, больными венерическими заболеваниями (до их излечения,...* (O, s. 247). – *Eugenika se zase plánovala zaměřit na zdraví nastávajících manželů. Ohledně porodů žádala omezit ty rodiče, kteří byli nakaženi pohlavně přenosnými chorobami, až do jejich vyléčení* (P, s. 13).

3.4.4 Rovina pragmatická

Autorka psala text se záměrem podat jasné a pravdivé informace ohledně daného tématu. Snažila se vystupovat neutrálně, avšak u určitých pojmů v uvozovkách je díky tomu lehce znát mírně zesměšňující či opovržlivý postoj autorky k daným sovětským skutečnostem. Nicméně je z pragmatického hlediska zachována funkce čistě informativní.

3.5 Typologie překladatelských posunů

3.5.1 Posuny na rovině lexikální

Ve svém překladu jsem využila metodu generalizace, abych zachovala smysl sdělení: *«Я работаю в образцовом детском саду **уборщицей**. Поступила я сначала сторожем-истопником. Когда перевели **уборщицей**, мне было сначала очень трудно как я приехала из деревни, раньше ничего не знала и не видела. Особенно не знала, как обращаться*

с детьми, их одевать, как подавать обед» (O, s. 253). – „Pracuji v ukázkové dětské školce jako **помощнице**. Nastoupila jsem nejprve na místo hlídače a topiče. Když mě přeřadili na práci **помощнице**, všechno pro mě bylo zezачátku hodně těžké, protože jsem z vesnice, tak jsem dřív nic takového neznala a neviděla. Hlavně jsem nevěděla, jak mám jednat s dětmi, jak je oblékat, jak servírovat oběd“ (P, s. 19). Zde jsem zvolila výraz *помощнице* namísto běžného překladu *uklízečka* kvůli výčtu činností, které žena ve své výpovědi zastávala. Další příklad generalizace: *Напротив, многие страны Европы еще в конце XIX – начале XX века начали предпринимать различные меры для снижения материнской и детской смертности и увеличения рождаемости* (O, s. 244). – *Наopak hodně evropských států začalo ještě na konci 19. a na počátku 20. století podnikat různé kroky v otázce snížení mateřské a dětské úmrtnosti a zvýšení porodnosti* (P, s. 9).

Opakem generalizace je konkretizace, kterou můžeme najít v této větě: *К началу 1930-х годов, когда происходило укрепление централизованной власти и когда разворачивалась усиленная индустриализация, приведшая к массовому вовлечению женщины в работу на производстве, публикации о сознательном материнстве и евгенический дух, настаивающий на приоритетах здорового потомства над приоритетами многочисленного потомства, оказался практически вытесненным со страниц популярных и профессиональных публикаций* (O, s. 254). – *Na počátku 30. let, kdy byla upevňována centralizovaná moc a kdy se intenzivněji rozvíjela industrializace, která přispěla k masovému zapojení žen do práce ve výrobě, se spisy o plánovaném mateřství a eugenické myšlení trvajících spíše na prioritě mít zdravé než početné potomstvo, ukázaly v podstatě jako vytěsněné ze stránek populárně-naučných a odborných publikací* (P, s. 20). Zde jsem tak učinila proto, abych zamezila opakování výrazu *публикации*.

Posunem ve významu slova jsem si vědoma v následujícím případě: *Новые институты по охране матерей и детей были широко представлены в новой революционной печати и преподносились как исключительное завоевание пролетарской революции* (O, s. 245). – *Nové instituce ochrany matek a dětí byly široce představeny v novém revolučním tisku a byly prezentovány jako mimořádný výdobytek proletářské revoluce* (P,

s. 11). Výraz *институт* by se měl spíše překládat jako *institut, ústav*, nicméně akademický slovník ruštiny jako synonymum umožňuje výraz *учреждение*, který mohu překládat jako *instituci*. Vzhledem ke kontextu a dalšímu využívání výrazu v textu originálu jsem zvolila tento překlad.

Jelikož je původní text určen ruským čtenářům, musela jsem výrazy týkající se Ruska a všeho ruského ve smyslu *мы, náš* nahradit či opsat odpovídajícím ekvivalentem: «*Мы наблюдаем в нашей стране резкое снижение абортот и исключительное повышение рождаемости, что несомненно способствует укреплению здоровья женщин, так как нормальная беременность и деторождение вызывают расцвет женского организма* (O, s. 255). – „*Pozorujeme výrazný pokles počtu potratů a mimořádné zvýšení porodnosti v Rusku, což nepochybně pomáhá upevňovat zdraví žen stejně tak jako normální těhotenství a porod způsobují rozkvět ženského organismu*“ (P, s. 21).

Volněji jsem také pracovala s pojmy *материнство* a *детство/младенчество*, kdy jsem je v závislosti na kontextu překládala buď jako *mateřství* a *dětství/rané dětství*, nebo jako *matky* a *děti/kojenci*, např.: *В своей фундаментальной работе «Общество и материнство», опубликованной в 1916 году, одна из будущих авторов программы по охране материнства и детства в Советской России, Александра Коллонтай, писала о необходимости для России брать пример с более развитых капиталистических стран Европы в деле защиты семьи* (O, s. 244). – *Alexandra Kollontajová, která je jednou z budoucích autorů programu na ochranu matek a dětí v sovětském Rusku, ve svém stěžejním díle „Общество и материнство“ (Společnost a mateřství), které vyšlo v roce 1916, napsala, že si Rusko v oblasti ochrany rodiny potřebuje vzít příklad z rozvinutějších kapitalistických evropských států* (P, s. 10).

Můžeme zde najít případy intelektualizace, konkrétně vykládání nedořečeného: *...тут же, впрочем, подчеркивая, что о подлинной защите семьи возможно говорить лишь после того, как буржуазная семья будет разрушена и заменена новой* (O, s. 244). – *Nicméně zároveň zdůraznila, že o skutečné ochraně rodiny se dá mluvit teprve tehdy, jakmile bude buržoazní rodina zničena a nahrazena novým typem rodiny* (P, s. 10).

Další příklad intelektualizace na lexikální úrovni, tentokrát zlogičťování textu: *Как можно заметить, «помощь» встречается в названии этого документа столько же раз, сколько и «аборт»* (O, s. 246). – *Jak si můžeme všimnout, slovo „pomoc“ se v názvu tohoto dokumentu vyskytuje tolikrát jako slovo „potrat“* (P, s. 11).

Na lexikální rovině jsem se kvůli snadnější orientaci čtenáře snažila doplňovat a dovysvětlovat původní výrazy, kde může docházet k homonymii: *Ясли, очевидно, должны были освобождать свободное время для учебы и работы матери на производстве* (O, s. 252). – *Dětské jesle měly zjevně poskytnout volný čas, který mohla matka využít ke studiu a práci ve výrobě* (P, s. 18).

Zároveň lze najít místa, kde přidávám výrazy, které souvisí s užitím pojmů v českém prostředí: *...достаточно назвать **рост безпризорности** в 1920-е годы или **рост материнской смертности** в период запрета на аборты 1936-1955* (O, s. 243). – *Stačí zmínit **nárůst počtu bezdomovců** ve 20. letech nebo **zvýšení úrovně mateřské úmrtnosti** v období zákazu potratů (1936-1955)* (P, s. 8).

K opisu výrazu jsem musela přistoupit v případech, kdy čeština nenabízí přesný ekvivalent nebo by se do struktury věty nehodil: *«О запрещении абортов, увеличении материальной помощи роженицам, установлении государственной помощи **многосемейным**, расширению сети родильных домов, детских яслей и детских садов, усилении уголовного наказания за неплатеж алиментов и некоторых изменениях в законодательстве об абортах»* (O, s. 245/246). – *„О **закazu potratů, zvýšení materiální pomoci pro rodičky, vytvoření státní pomoci pro početné rodiny, rozšíření sítě porodnic, dětských jeslí a školek, zesílení trestního postihu za neplacení alimentů a o některých změnách v potratové legislativě**“* (P, s. 11).

Zároveň jsem někde zaměnila slovní druhy kvůli lepší výstavbě textu, zde konkrétně podstatné jméno za sloveso: *Новые учреждения по охране материнства и младенчества должны были одновременно давать матери советы и оказывать ей практическую помощь – **присматривать** за детьми в то время, когда она работает,*

обеспечивать питание ребенка продуктами, заменяющими (в случае необходимости) недостающее молоко, *заботиться* о матери в то время, пока она еще слаба после родов (O, s. 252). – *Nové instituce na ochranu matek a kojenců měly matce zároveň poskytovat rady a praktickou pomoc, tj. hlídání dětí během doby, kdy je v práci, dále zajištění výživy dítěte potravinami, které nahrazují mléko při jeho nedostatku (v případě potřeby) a navíc péče o matku v době, kdy je po porodu ještě slabá* (P, s. 17).

3.5.2 Posuny na rovině syntaktické

Na syntaktické rovině docházelo také k intelektualizaci, zde například konkrétně zlogičťování textu: *Поэтому предполагалось, что повышение общей культуры в результате посещения лекций, участия в курсах ликвидации неграмотности, клубной деятельности и делегатских собраниях должны были приобщить женщин к новой советской ментальности и, как одно из следствий этого, изменить практику ухода за детьми* (O, s. 248). – *Dalo se tedy předpokládat, že by se ženy během zvyšování úrovně společné kultury, kdy navštěvovaly přednášky, účastnily se kurzů proti negramotnosti, aktivit klubů a delegátských shromáždění ženského hnutí, měly seznámit s novým sovětským myšlením. Jedním z důsledků této skutečnosti měla být změna praxe péče o děti* (P, s. 14).

Dalším typem intelektualizace je formální vyjádření syntaktických vztahů: *Гигиена включала в себя не только теории поддержания чистоты в быту, но и социальную гигиену – разработку способов преодоления болезней, распространение которых в значительной степени обуславливалось социальными причинами – например, бедностью (к таким болезням относились туберкулез, сифилис)* (O, s. 246). – *Součástí hygieny nebyla jen teorie o udržování čistoty v běžném životě, ale i sociální hygiena, v rámci které byly vypracovány metody léčby nemocí, jejichž šíření bylo podmíněno sociálními příčinami, například chudobou (mezi takové nemoci řadíme TBC a syfilis)* (P, s. 12).

V originálním textu se můžeme setkat s těsným spojením podstatných jmen, které jsem nahradila opisem nebo vedlejší větou: *Рассмотрев репрезентации яслей в качестве примера совместной артикуляции дискурсов, можно прийти к выводу, что ясли, задуманные как помощь женщине-матери, одновременно играли определенную роль в новых дисциплинарных практиках* (O, s. 258). – *По проzkoumání reprezentací jeslí jako příkladu společné artikulace diskursů, je možné dojít k závěru, že jesle, které byly vytvořeny jako pomoc pro ženu, která měla děti, zároveň hrály určitou roli v nové disciplinární praxi* (P, s. 24); *В то же время, мужчины-отцы, даже в тех немногих случаях, когда они были представлены в таком качестве (...), должны были подтверждать нормативность «мужественности», осуществляя «помощь» и «рациональное руководство» в семье* (O, s. 258). – *Paralelně tak muži, kteří zatímco poskytovali „pomoc“ a „racionálně řídili“ rodinu, museli i v těch několika případech, kdy byli prezentováni v roli otce (...), dokazovat normativnost „mužnosti“* (P, s. 24). Zde by se zároveň mohlo jednat o kompenzaci, kdy jsem slovo *otce* vynechala (*мужчины-отцы*) a použila jej až na místě, kde se v originálním textu vyskytuje spojení *в таком качестве*.

V rámci syntaxe můžeme najít místa, kde přívlastky kvůli lepší srozumitelnosti textu nahrazují vedlejší větou přívlastkovou: *Большинство исследователей данной проблемы сходятся во мнении, что большевистская политика охраны материнства и детства была связана...* (O, s. 242). – *Většina vědeckých pracovníků, kteří se zabývají daným problémem, se shoduje v názoru, že bolševická politika ochrany matek a dětí byla spojena...* (P, s. 8).

3.5.3 Posuny na rovině stylistické

V rámci stylistiky jsem se snažila o použití více synonym, protože používání stejných výrazů není na rozdíl od ruštiny v češtině typické: *Цифры, приведенные в тексте закона еще более впечатляющие – в 1936 году в СССР должны были быть открыты 130 молочных кухонь, количество мест в яслях к началу 1939 года должно было возрасти вдвое*

(с 400 000 до 800 000 в городах, кроме того, 500 000 мест **должно было** быть обеспечено в постоянных колхозных яслях), число мест в городских детских садах **должно было** достигнуть 2 000 000, 11 000 новых коек в городских домах **должны были** быть обеспечены к началу 1939-го года (O, s. 246). – Čísla, která jsou uvedena v textu zákona, jsou ještě působivější: v roce 1936 **mělo být** v Sovětském svazu otevřeno 130 „mléčných jídelen“, počet míst v jeslích **se měl** k počátku roku 1939 zdvojnásobit (ze 400 000 na 800 000 míst ve městech, mimoto **bylo třeba** zajistit 500 000 míst ve stálých kolchozních jeslích), v městských školkách **bylo plánováno** 2 000 000 míst, na začátku roku 1939 **mělo být** zajištěno 11 000 nových lůžek v městských porodnicích (P, s. 11/12).

Kromě synonym jsem využila i antonyma: При этом она пишет, что многие матери хотели, чтобы ясли **были открыты** позднее, чем 10 часов, ... (O, s. 253). – Zároveň píše, že mnohé matky chtěly, aby jesle **zavíraly** ještě později (P, s. 19).

K posunu stylu došlo například v následující větě, kde jsem namísto ruského neutrálního výrazu použila ustálené slovní spojení hovorovějšího rázu: Недостаток гигиены **напрямую связывался** с недостатком культуры и находился в центре внимания земских врачей еще в начале XX века (O, s. 248). – Nedostatečná hygiena **šla ruku v ruce** s nedostatkem kultury a byla ve středu zájmů zemských lékařů ještě na začátku 20. století (P, s. 14).

Neutrální výraz jsem obrazným pojmenováním nahradila například zde: Например, утверждалось, что «на женщину смотрят почти как на орудие производства – ее дело принести своему мужу и **хозяину** ребенка, желательно мужского пола, ... (O, s. 249). – Kupříkladu se v ní tvrdilo, že „se na ženu dívají skoro jako na pracovní nástroj, kdy bylo její povinností dát manželovi a **hlavě rodiny** potomka, pokud možno mužského pohlaví (P, s. 15).

Dále jsem se snažila, kde to bylo možné a výhodné pro strukturu textu, zbavit závorek a zařadit jejich obsah do větné konstrukce: Они включали в себя введение восьминедельного оплачиваемого отпуска до родов и такого же периода после родов (это был самый продолжительный

оплачиваемый отпуск в мире в тот период времени),... (O, s. 244/235). – *Jejich součástí bylo zavedení osmítýdenního placeného volna před porodem i po něm, což byla nejdelší placená dovolená tehdejší doby na světě* (P, s. 10).

V ruštině se vyskytuje více neosobních vazeb než v češtině, proto jsem někdy místo nich, pokud to bylo vhodné, využila inkluzivní plurál, což mělo za následek zvýšení fatické funkce v textu. Jelikož jsem se ale snažila dodržovat poměr funkcí v překladu na přibližně stejné úrovni jako v originálu, přistupovala jsem k tomuto řešení minimálně, např.: *Довольно мало, если **учитывать** размер территории и населения СССР в то время* (O, s. 246). – *Poměrně málo, když **vezmete v úvahu** velikost území a počet obyvatel SSSR v té době* (P, s. 11).

Autorka v textu využívala poznámky pod čarou, označené horním indexem, jejichž číslování započala vždy na každé stránce znovu od čísla 1. Já jsem zvolila číslování průběžné, které je podle mě více užívané.

3.5.4 Posuny na rovině pragmatické

Autorka psala text s cílem přesně, jasně a neutrálně předat zjištěné informace. Tento aspekt zůstal zachovaný i v překladu, nicméně z pragmatického hlediska bylo nutné do překladu zařadit určité vysvětlivky pro českého čtenáře. O vysvětlivce v podobě poznámky překladatele pod čarou jsem se zmínila výše (viz podkapitola 3.4.1. Rovina lexikální), zde uvádím příklad vnitřní vysvětlivky: *В центре внимания этой статьи находятся практики родительства и ухода за маленькими детьми, представленные в публикациях первых **послереволюционных десятилетий*** (O, s. 242). – *Tento článek se zaměřuje na praxi péče o malé děti a rodičovskou praxi, o kterých se v publikacích psalo během prvních desetiletí **po Bolševické revoluci*** (P, s. 8). Zde došlo i ke změně přívlastku ze shodného na neshodný.

4 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo vytvořit funkčně ekvivalentní překlad článku *Kul'turnost', gigiena i gender: sovetizacija "materinstva" v Rossii v 1920–1930-je gody* od autorky Julie Gradskovové. Dalším cílem bylo vypracování odborného komentáře k překladu, který zahrnoval analýzu výchozího textu, překladatelskou koncepci, metodu a rozbor překladatelských problémů a posunů.

Při překladu byl brán ohled na českého čtenáře, proto mu byl text přizpůsoben na všech rovinách. Z toho důvodu bylo také nezbytné užití několika vysvětlivek. Snahou bylo zachovat všechny funkce textu, primárně funkci informativní vzhledem k charakteru textu. Dále bylo také žádoucí dodržení funkce poetické a fatické.

Překlad se držel zásad Jiřího Levého, kdy je důležité vyrovnat rozdíly mezi výchozím a cílovým jazykem a zároveň se vyhnout interferencím a stopám originálu v překladu. Neméně byla důležitá snaha vyrovnat vědomosti čtenářů z různého kulturního prostředí. Cílem by tedy mělo být zachování stejné kulturní funkce textu, kterou plní ve výchozí kultuře, i v kultuře cílové.

5 Resumé

Cílem bakalářské práce bylo vytvoření překladu článku *Kul'turnost', gigiena i gender: sovetizacija "materinstva" v Rossii v 1920–1930-je gody* od autorky Julie Gradskovové. Snahou bylo zachování informativní funkce a odbornosti textu.

Největším problémem bylo určení přesné české sociologické terminologie, kdy bylo potřeba všechny pojmy ověřit.

Dalším cílem ve druhé části bakalářské práce bylo vytvoření analýzy výchozího textu, byla popsána metoda a koncepce překladu, překladatelské problémy a posuny, ke kterým v rámci překladu došlo.

Summary

The primary goal of this bachelor thesis was to create an equivalent translation of the essay *Culturnost', Hygiene and Gender: Sovietization of "Motherhood" in Russia in the 1920s-1930s* by Ioulia Gradskova. The emphasis was put on preservation of the information function and the expertise of the text.

The most complicated issue was the Czech sociological terminology. It was necessary to verify all the terms.

Another goal in the second part of the bachelor thesis was to create an analysis of the original text, to describe the method and conception of the translation, translation problems and also the shifts, which were caused by the translation process.

6 Bibliografie

6.1 Primární literatura

GRADSKOVA, Julija. Kul'turnost', gigiena i gender: sovetizacija "materinstva" v Rossii v 1920–1930-je gody. ROMANOV, Pavel et al. *Sovetskaja social'naja politika 1920-ch–1930-ch godov: Ideologija i povsednevnost'*. Moskva: Variant, 2007, s. 242–258. ISBN 978-5-903360-04-8.

6.2 Sekundární literatura

HAŠKOVÁ, Hana. 2004. „Gender a domácnost – ideály, očekávání a praxe rodičů a jejich dětí.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 5 (1): 16–19. ISSN 1213-0028. Dostupné z: <http://www.genderonline.cz/cs/issue/26-rocnik-5-cislo-1-2004/200>

POMAHAČOVÁ, Jana. Rodičovství a bezdětnost ve vybraných časopisech pro ženy a pro muže. *Sociologické studie/Sociological Studies* [online]. 2006, č. 13 [cit. 2013-12-02]. Dostupné z: <http://studie.soc.cas.cz/index.php3?lang=cze&shw=282>

ČECHOVÁ, Marie et al. *Stylistika současné češtiny*. Vyd. 1. Praha: ISV, 1997. 282 s. Jazykověda. ISBN 80-85866-21-8.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. 4., upr. vyd. Praha: Apostrof, 2012, 367 s. ISBN 978-808-7561-157.

KRAUSOVÁ, Aneta. *Komentovaný překlad: Mirovye religii: istorija i sovremennost' (Michail Jurjevič Zelenkov, Moskva 2003, s. 111–130)* [online]. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. 51 s. Vedoucí práce Stanislav Rubáš.

6.3 Slovníky a příručky

KOPECKÝ, L. V. *Rusko-český slovník: I (A – O)*. Praha: SPN, 1978.

KOPECKÝ, L. V. *Rusko-český slovník: II (P – Ja)*. Praha: SPN, 1978.

KOPECKÝ, L. V. *Školní rusko-český slovník*. 7. vyd. Praha: SPN, 1980.

GREPL, Miroslav. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Editor Petr Karlík, Marek Nekula, Zdenka Rusínová. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 799 s. ISBN 978-807-1069-805.

ŠAUR, Vladimír. *Pravidla českého pravopisu: s výkladem mluvnice*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2012. 456 s. ISBN 978-80-7451-169-1.

6.4 Elektronické zdroje

Internetová jazyková příručka. [online]. [cit. 2013-12-02]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

Slovari i enciklopedii na Akademike. [online]. [cit. 2013-12-02]. Dostupné z: <http://dic.academic.ru/>

Spravočno-informacionnyj internet-portal "Russkij jazyk". [online]. [cit. 2013-12-02]. Dostupné z: <http://www.gramota.ru/>

Vikipedija – svobodnaja enciklopedija. [online]. [cit. 2013-12-02]. Dostupné z: <http://ru.wikipedia.org>